

BUITEN

13^e JAARGANG N°. 38

ZATERDAG 20 SEPTEMBER 1919

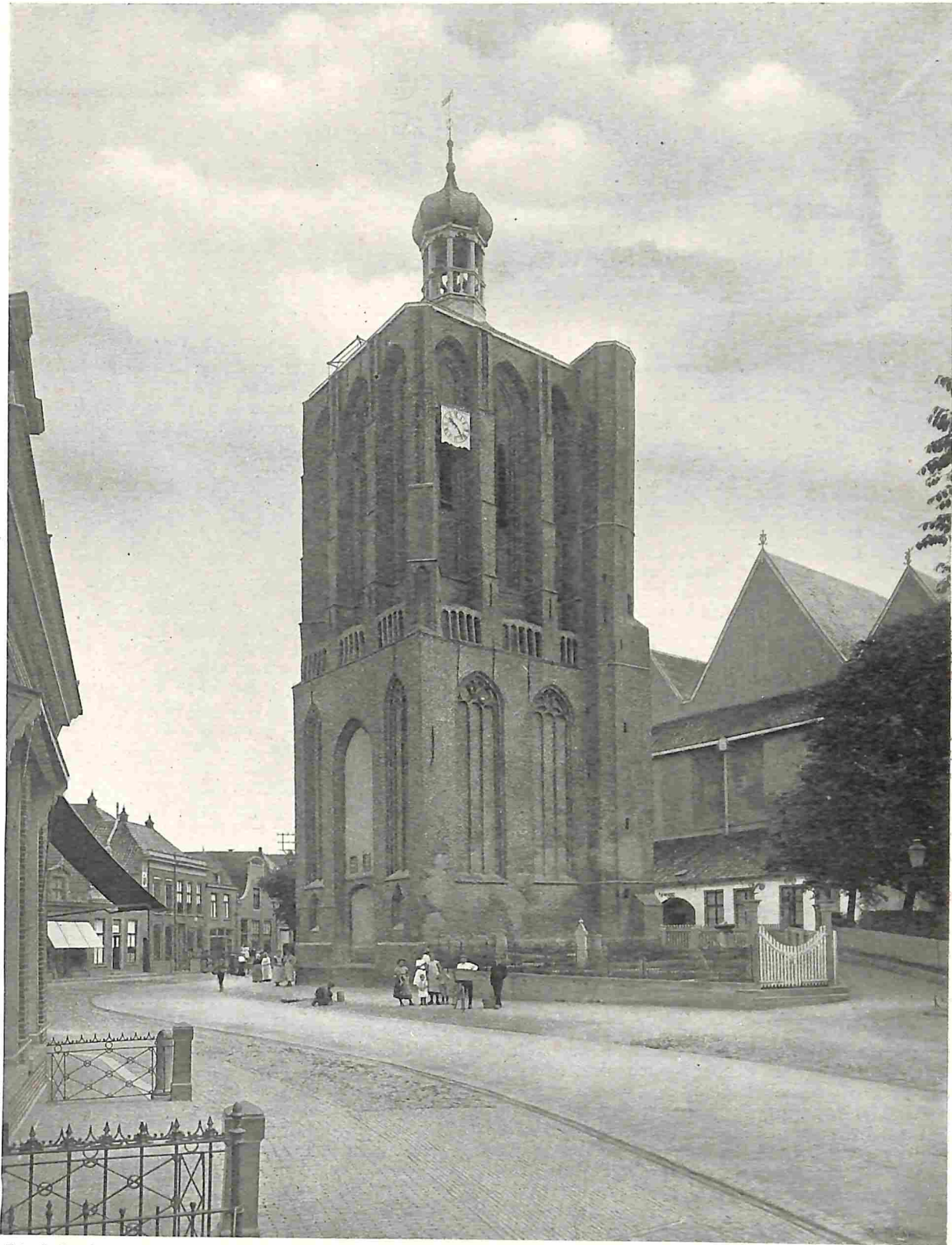

Foto C. Steenberg.

DE TOREN VAN DE GROOTE KERK TE WORKUM.

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

BROEDERSCHAP (36), DOOR JOHN GALSWORTHY	BLZ. 440
HONDENVERSTAND, DOOR ATTIE KUYPER	" 441
HET VIERWALDSTÄTTER-MEER, DOOR A. L., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 442—445
DE DIEF, UIT HET SPAANSCH VAN JOSÉ FRANCÉS, DOOR M. VAN RAALTE	BLZ. 443
TOEN HET WINTER WAS, UIT HET ENGELSCH DOOR S. J. BARENTZ-SCHÖNBERG	" 445
ROZEN, DOOR G.	" 446
MOLENS EN HUN TAAL, DOOR A. F. VAN BEURDEN	" 447
WORKUM, DOOR N. J. WARINGA, GEÏLL.	BLZ. 439, 447—449
EEN MERKWAARDIGE VONDS, DOOR DE R.	BLZ. 450
HET ENGELSCH LUCHTSCHIP R 32, VAN ONS REDACTIE-BUREAU UIT GEZIEN, ILLUSTRATIE	" 450
KALE PLEKKEN ONDER BOOMEN, DOOR G.	" 450

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

BROEDERSCHAP

36)

DOOR JOHN GALSWORTHY.

Uit het Engelsch vertaald door Leny Grondel—Chotzen.

HOOFDSTUK XXX.

BEGRAFENIS VAN EEN ZUIGELING.

GEVOLG gevend aan het instinct, dat zoo diep in de menschelijke natuur is geworteld en waardoor de dood hun, die in het leven slechts onverschilligheid en karigheid hebben ontmoet, een uitgeleide bereidt, dat met de grootste zorg en met de hoogste kosten is samengesteld, vertrok op dien bewusten morgen van N°. 1 van de Hound Street een begrafenisstoet van drie rouwwagens.

De eerste wagen droeg de kleine doodkist, bedekt door een grooten, witten krans (een geschenk van Cecilia en Thyme), in de tweede koets zaten Juffrouw Hughs, haar zoon Stanley en Joshua Creed, in de volgende koets Martin Stone.

Heteerste voertuig was omgeven door stilte en leliëngeur. Dat kleine wezentje, dat in zijn korte leven zoo weinig gerucht had gemaakt, die stille, grijze schaduw, die zoo kalm zijn intrede in het leven had gehouden en het oogeblik, dat niemand op hem lette, besteed had om er weer zoo geluidloos uit te verdwijnen, had zich nooit zoo rustig, zoo geheel op zijn gemak gevoeld als in die kleine, doodgewone doodkist, gewasschen, onnatuurlijk bleek, gehuld in een van de weinige lakens, die zijn moeder nog over had. Ver van den strijd der menschen, ging hij nu heen naar een vrediger plaats. Zijn kleine aloëboom was uitgebloeid en tusschen de open ramen van het eenig rijtuig, waarin hij ooit had gezeten, speelde de wind — de wind, waarvan zijn geest nu, wie weet, misschien deel uitmaakte, — met de varens en bloemen van zijn grafkrans. Zoo ging hij heen uit deze wereld, waar zooveel menschen zijn broeders waren.

Van de eerste volgkoets werd de wind onverbiddeijk uitgesloten. Hier heerschte stilte, verbroken door de luide ademhaling van den ouden Creed. Gekleed in de hem geschonken overjas, dacht hij met een zeker weeldegevoel terug aan vroegere ritten, bij welke gelegenheden hij, naast een versnoerde en verzegelde doos gezeten, het tafelzilver van zijn meester veiligheidshalve naar de Bank had gebracht, of waarbij hij, tusschen een stapel pakken en verschillende geweren gezeten, den hond van den „Honourable Bateson" vasthield, of wel, waarbij hij, in gezelschap van een jong persoon, aan den staart van den stoet van een doop, van een bruiloft of begrafenis reed. Deze herinneringen uit voor eeuwig vervlogen dagen van grootheid doemden met merkwaardige duidelijkheid voor zijn geest, maar toch was dat oude hart — dat onder zijn roodflanelen borstbeschermer (de metgezel in zijn verbanningsoord) zoo zwak en onregelmatig klopte — midden in de opwinding, door die herinneringen teweeg gebracht, diep bewogen, toen hij naar de vrouw keek, die daar naast hem zat. Hij verlangde er hevig naar een weinig van de voldoening, die hem vervulde, nu de begrafenis geenszins op de goedkoopse wijze plaats vond, die in deze buurt aan de orde van den dag was, op haar over te dragen, en hij twijfelde er hard aan of zij, met haar bekrompen vrouwenverstand, zich alle weelde van deze echte

rouwwagen met twee volgkoetsen en een grafkrans van lelies, bewust was. Het smalle gezicht van de naaister met den angstig onderdanigen blik zag er inderdaad kalmer en berustender uit dan eenige dagen geleden. Waarover zij nadacht wist hij niet. Op dit oogeblik kon zij aan zooveel dingen denken! Ook zij had ongetwijfeld vroeger dagen van glorie gekend, al dacht zij hierbij alleen maar aan den rit, dien zij en Hughs acht jaar geleden naar de kerk hadden gedaan. Dacht ze hieraan, aan haar verloren jeugd en haar eens zoo knap gezichtje en aan de verloren liefde van haar man? Of vertoefden haar gedachten bij hun gestadigen achtergang in Schaduwland, bij de andere kinderen, die zij vroeger naar het kerkhof had gebracht, bij Hughs in de gevangenis, bij het meisje, dat hem had behekt? Of dacht ze slechts aan de laatste onvergetelijke teugjes, die de smalle lipjes, die nu verstijfd waren, aan haar borst hadden gedaan? Of herdacht ze dankbaar, dat ze achter een sjofole armenbegrafenis had moeten aanloopen, als de menschen niet zoo goed voor haar waren geweest?

De vroegere butler kon dat niet uitmaken, maar hij, die buiten zijn wensch om niet in het armenhuis te belanden, nu er naar wilde streven genoeg geld bijeen te schrapen om zonder tusschenkomst van derden voor zijn begrafenis te kunnen zorgen, meende, dat zij nu wel over den goeden keer, die de zaak tot op zekere hoogte had genomen, mocht nadenken en met de loffelijke bedoeling haar even aan haar sombere stemming te onttrekken, zeide hij:

„Wat zijn die rouwkoetsen tegenwoordig toch mooi ingericht! Lieve hemel, ik herinner me nog wel hoe ze er een dertig, veertig jaar geleden uitzagen!”

De naaister antwoordde op kalmen toon: „Ja, het ziet er heel mooi uit. Stil zitten, Stanley!” Want deze jonge man reikte nog niet met zijn voeten tot den grond en schopte nu met zijn hielen tegen het houtwerk aan. De jongen staakte dit tijdverdrijf en keek naar zijn moeder op.

„Je zult nog wel eens aan dezen rit terug denken, als je ouder bent,” zei baas Creed tegen hem.

Nu wendde de kleine jongen zijn zwarte oogen van zijn moeder af en keek den ouden man aan, die het laatst tegen hem had gesproken.

„En de krans is ook prachtig,” vervolgde Creed. „Toen ik de trap afgang, rook ik hem nog. Daar zijn geen kosten aan gespaard. Er zitten ook lelietjes van dalen is, die zijn nu lang niet goedkoop.”

Toen werd het verlangen zich te uiten hem te machtig en haastig voegde hij er aan toe: „Ik zag dat meisje gisteren. Ze sprak me op straat aan en vroeg hoe het er mee ging.”

Op het gezicht van Juffrouw Hughs, dat tot nu toe zonder eenige uitdrukking was geweest, verscheen een trek, die aan een uil deed denken: streng, loerend, wreed, des te strenger en wreeder, daar de milde blik in de donkere zachte, oogen hierbij geheel verdween.

„Ze zou beter doen met haar mond te houden,” antwoordde ze. „Stil zitten, Stanley!”

Weer staakte de kleine jongen het afleidend spelletje, het schoppen tegen de bank, en nu dwaalde zijn blik van den ouden Creed naar haar, die het laatst tot hem had gesproken. De koets, die een tijdje had stil gestaan, alsof er een verkeersbelemmering was geweest, hervatte nu zijn kalmen gang. Creed keek door de reet van de zorgvuldig neergelaten gordijntjes. Daar voor hem, uitgestrekt alsof er geen eind aan kwam, als het gebouw uit een nachtmerrie, verrees het gesticht, waarin hij nooit den dood wenschte af te wachten. Zijn blikken richtten zich weer naar het paard. Zijn neus kleurde donkerrood toen hij zei:

„Als ze mij de nieuwe editie wat eerder wilden sturen, in plaats van zoo lang te wachten totdat die gemeene vent voor mijn oogen aan al mijn klanten zijn nieuw exemplaar heeft verkocht, zou ik zeker wel twee shilling in de week meer verdienen, en dat zou ik dan heelemaal kunnen wegleggen.” Op deze woorden, die, hoe simpel van vorm ook, toch van grooten inhoud waren, klonk tot eenig antwoord het speelsch schoppend geluid van den kleinen jongen. Weer terugkeerend naar het onderwerp, waarmede zoo even zijn gedachten waren vervuld, mompelde hij: „Alles wat ze aan had, was spiksplinternieuw!”

Hij schrikte op door een harde stem, dien hij vroeger haast nooit had gehoord. „Ik wil niets van haar weten. Fatsoenlijke menschen spreken niet over zoo iemand.”

Verbaasd keek de oude man op. De naaister beefde hevig. Haar trots op zulk een oogeblik wekte zijn verontwaardiging en brommig dacht hij: „Kalm, kalm, stof zijt ge en tot stof zult ge wederkeeren.”

„Begrijpt u dan niet,” zei hij, al zijn wereldwijsheid bij elkaar zoekend, „dat ze tenslotte toch nog haar verdiende loon krijgt.” En bij het zien van een traan, die langzaam langs haar gloeiende wang neerdrupte, voegde hij er haastig aan toe:

„Denk aan uw kindje. . . . Ik begrijp het wel, maar denk nu maar alleen aan het kleintje. Stil zitten, kleine jongen, stil zitten! Je hindert je moeder.”

Nogmaals staakte de kleine jongen zijn schoppen tegen de bank en weer richtte hij zijn blik naar den spreker. Voort reed de gesloten koets met dreunend, rammelend geluid.

In de tweede volgkoets, waarvan de ramen wijd open stonden, zat Martin Stone, zijn handen diep in zijn zakken gestoken, zijn lange beenen gekruisd, met een peinzende, toornige uitdrukking op zijn gezicht naar het plafond starend.

Binnen het hek, waardoor zoo menige doode en levende schaduw voorbij was gegaan, wachtte Hilary. Waarschijnlijk zou hij niet onder woorden hebben kunnen brengen, waarom hij bij het

ter aarde brengen van deze kleine schaduw tegenwoordig wilde zijn. Misschien deed hij dat in herinnering aan die twee minuten, toen de oogen van het kleintje met zijn eigen oogen een stil gesprek hadden gevoerd of wel met den wensch haar, die zoo zwaar onder den ernst van het leven gebukt ging, in stilte eerbied te bewijzen. Maar voor welke reden hij ook kwam, in elk geval bleef hij kalm op zijn plaats staan. Ook hij had weer onbewust een toeschouwer, het modelletje, dat zich achter een grooten grafsteen verborgen had opgesteld.

Twee mannen in zwarte kleeren met een rooden glans, droegen het kleine kistje. Daarna kwam de in het wit gekleede kapelaan, daarna Juffrouw Hughs en haar zoontje, daar vlak achter met voorover gebogen hoofd en bevende over al zijn ledematen, oude Creed, en tot slot de jonge Martin Stone. Hilary voegde zich bij den jongen geneesheer. Zoo ging de rouwstoet verder.

Voor een klein donker gat in een hoek van het kerkhof hielden zij stil. Juist bescheen de zon dit doodsche kerkhof, door geen enkel bloempje opgevrolijkt. De oostenwind speelde met de zorgvuldig gepommadeerde haren van den gewezen butler en maakte, dat zijn oogen, die hij aandachtig op den geestelijke gevestigd hield, vochtig werden. Allerlei gedachten en woorden dwarrelden door zijn hoofd.

„Hij krijgt een echt Christelijke begrafenis. . . . Die arme vrouw trekt het zich ook erg aan. . . . Stof zijt ge en tot stof zult ge wederkeeren. . . . Ik had nooit gedacht, dat dat schaaft het lang zou maken.” De toespraak, die bij het graf werd gehouden, kort, daar het hier slechts een leven van enkele maanden betrof, deed hem aangenaam aan. Beelden trokken aan zijn geest voorbij. Zijn hoofd een weinig schuin gebogen, als een papegaai op een stokje, luisterde hij met innerlijk welbehagen.

„Allen, die zoo jong sterven, gaan recht door naar den Hemel,” overpeinsde hij. „Wij gelooven in God, wij allen zijn sterfelijk en hij is gedoopt, dat is zeker. . . . Nou, ik ben niet bang voor den dood.”

Daar hij zag, dat het kleine kistje boven het gat schommelde, rekte hij zijn nek nog wat meer uit. Het kistje zakte. Een gesmoord gesnik weerklonk. De oude man legde zijn bevende hand op den arm voor hem.

„Kalm, kalm,” fluisterde hij, „nu gaat hij naar den Hemel.”

Maar toen hij het doffe gedreun van de kluiten aarde hoorde, haalde hij zelf ook zijn zakdoek te voorschijn en bracht die aan zijn neus.

„Ja, nu is hij een engeltje in den Hemel,” overdacht hij. „Oude mannen en jonge meisjes en jonge mannen en kleine kinderen, allen gaan we op onzen tijd dood. Waar hij nu is zijn geen huwelijken en ook geen bruiloften. . . . Ja, ja, totdat de dood ons scheidt.”

En de wind, die over het gat, dat langzamerhand gevuld werd, heenwoei, nam het geluid van zijn moeilijke ademhaling, van de gesmoorde snikken der moeder, over de graven der andere schaduwen mee naar die plaatsen, naar die straten. . . .

Hilary en Martin gingen na afloop der plechtigheid samen heen en ver achter hen aan volgde het modelletje. Een tijd lang spraken geen van beiden. Toen zei Hilary, terwijl hij met een handgebaar de onzeggelijk smerige straat aanwees:

„Ze verontrusten ons en trekken ons mee naar beneden, een eindeloze tunnel. . . . Brandt er een lampje aan het eind, Martin?”

„Ja,” bromde Martin.

„Ik zie het niet.”

Martin keek hem aan.

„Hamlet!”

Hilary antwoordde niet.

Van terzijde nam de jonge man hem eens op. „Wanhopig om zoo te glimlachen!”

Hilary's glimlach gleed weg. „Genees me dan, man van de gezondheid!” barstte hij plotseling vertoord uit.

De bleeke wangen van den jongen Sanitist bloosden.

„Hopeloze verslapping van de zenuw van de daad,” mompelde hij. „Hier kan geen geneesmiddel meer baten.”

„Zoo,” zei Hilary. „Wij allen wenschen op verschillende wijs verbetering van de maatschappelijke toestanden: jij, je grootvader, mijn broer en ik zelf. Dat zijn vier verschillende typen. Kun je mij zeggen wie van ons de aangewezen man is om in dat geval verandering te brengen? Ik b. v. ben niet geschikt voor de daad.”

„Elke daad,” antwoordde Martin, „is beter dan werkeloosheid.”

„Maar jij lijdt aan bijziendheid, Martin. Je recept heeft in dit geval niet bepaald een goede uitwerking gehad, is het wel?”

„Ik kan het niet helpen, dat die menschen zulke ver. mde stommelingen zijn!”

„Daar heb je het! Maar zeg me eens, is een sociaal geweten in het algemeen gesproken, niet het resultaat van absolute zorgeloosheid?”

Martin haalde de schouders op.

„Is het niet die volmaakte zorgeloosheid, die de macht tot krachtig aanpakken vernietigt?”

Weer haalde Martin zijn schouders op.

„En als zij, bij wie het sociaal geweten ontwaakt is en die zien wat er verkeerd is in de maatschappij, hun bevoegdheid tot handelen hebben verloren, hoe kan je dan zeggen, dat er aan het eind van dien somberen tunnel een licht brandt?”

Martin haalde zijn pijp te voorschijn, stopte die en drukte de tabak met zijn duim vaster in.

„En toch brandt dat licht,” zei hij tenslotte, „ondanks alle zwakkelingen. Goedendag. Ik heb al te veel tijd verspild.” Bot draaide hij zich om.

„En ondanks alle bijziende menschen?”, mompelde Hilary.

Eenige minuten later, toen hij bij Rose & Thorn vandaan ging, waar hij tabak had gekocht, liep hij het modelletje tegen het lijf, dat daar klaarblijkelijk op hem had gewacht.

„Ik was ook op het kerkhof,” zei ze en op haar gezicht stond duidelijk te lezen: „En ik heb u gevolgd.” Onuitgenoodigd liep ze naast hem voort.

„Dit is niet hetzelfde meisje, waarvan ik vijf dagen geleden afscheid nam,” dacht Hilary. „Ze heeft iets verloren en iets anders is daarvoor in de plaats gekomen. Ik herken haar niet meer.”

Haar manieren en haar gezichtsuitdrukking gaven blijk van een hardnekkig besluit. Het had veel van den blik in de oogen van een hond, die schijnt te denken: „Meester, je wilt me ver van je opsluiten. Nu weet ik, wat dat zeggen wil. Doe met me, wat je wilt, maar in het vervolg blijf ik altijd bij je.”

Deze duidelijk sprekende blik moest iemand als Hilary, aan wien al het oorspronkelijke vreemd was, verschrikken. Met den wensch om zichzelf van zijn onvrijwillig gezelschap te bevrijden en toch niet wetend hoe hij dit moest aanleggen, nam Hilary op de eerste de beste bank in Kensington Gardens plaats. Het modelletje ging naast hem zitten. De kalme wijze, waarop dit meisje beslag op hem legde, was bepaald angstwekkend. Het was alsof iemand hem met onzichtbare draden bond, welke zienderogen tot dikke koorden uitzetten. In die angst, welke zich van Hilary meester maakte, school in de eerste plaats een sterke geprikkeldheid. Zijn onbevredigdheid en zijn gevoel voor het belachelijke waren gewekt. Wat dacht dat kleine wezen naast hem wel, dat meisje, met wie hij geen enkele gedachte, geen denkbeeld gemeen had! Wier geest nooit met de zijne een enkel punt van overeenkomst zou kunnen vinden! Wat meende zij, dat zij van hem gedaan kon krijgen? Trachtte zij met haar hardnekkige, zwijgzame aanbidding een zekere macht over hem uit te oefenen? Trachtte zij zijn beschermende verteederen tegenover haar tot een andere verteederen op te werken? Hij draaide zich om en keek haar aan. Dadelijk sloeg zij haar oogen neer en zat daar onbewegelijk als een steenen beeld.

Evenals haar geest scheen ook haar lichaam veranderd. Haar ledematen bewogen zich vrijer en schenen ronder van vorm. Haar borsten gingen heviger op en neer. Als een bloem in het begin van Juni ontloek zij onder zijn oogen. Hoewel hem dit aangenaam aandeel, joeg het hem tevens vrees aan. De vreemde stilte, die toch vanzelfsprekend was — want waarover kon hij met haar spreken — herinnerde hem levendiger dan iets anders aan de grenzen, die hen scheidden. Waaraan hij nu in de eerste plaats dacht, was, dat hij zich niet belachelijk wilde maken. Op zekere vreemde, onbewust listige wijze noodigde zij hem uit haar als een jonge vrouw te behandelen alsof zij in gedachten haar stevige, jonge armen om zijn hals had geslagen en haar half geopende mond hem de liefde-woorden toefluisterde, welke het eene geslacht eeuwig bij het andere geslacht zal opwekken. En hij, de ontwikkelde man van middelbaren leeftijd, die zich hiervan ten volle bewust was, dorst geen woord te uiten, bang het waas van kieschheid, waarachter hij zich verborgen hield, te verscheuren. Nauwelijks ademde hij, tot in het diepst van zijn gemoed gehinderd door die jonge vrouw naast hem en bang zijn verwarring bloot te geven.

Naast de gekweekte sierplant woekert het aangewaaid onkruid, om den stam van een schoonen boom windt zich de kamperfoelie, aan den blanken muur hecht zich de klimop.

In haar nieuwen vorm met haar plotseling doel voor oogen, had dit meisje een vreemde macht. Ze voelde nu, dat het er niet meer op aankwam of hij met haar sprak en of hij naar haar keek. Haar instinct dat door het waas, dat hem omgaf, heenbrak, was ervan overtuigd, dat het bloed in zijn polsen klopte en jaagde, zijn bloed, waarin zich het zoete vergift had gemengd.

De gewaarwording van die stille macht joeg Hilary meer dan iets anders groote vrees aan. Hij behoefde geen woord te zeggen. Het hinderde haar niet. Hij behoefde niet eens naar haar te kijken. Zij bereikte toch haar doel zooals ze daar stil, roerloos zat, de adem van de jeugd, vliedend door haar even van elkaar wijkende lippen, het vuur van de jeugd glanzend in haar half gesloten oogen.

Geprikkeld stond hij op en ging heen.

(Wordt vervolgd.)

HONDENVERSTAND.

't Gebeurde op den Bentvelter weg.

Een man, zittende op een broodkar, hitste zijn hond aan tot harder loopen. 't Arme dier was doodmoe, zijn tong hing hem uit zijn bek en hij snakte naar adem. Telkens draaide hij zijn kop om en keek zijn baas aan, of hij wilde zeggen: „Ga er nou af, want ik kan je niet dragen.”

Bovendien was de last erg ongeregeld verdeeld, zoodat de voorpooten van het arme beest nauwelijks den grond raakten. De man bleef echter razen en tieren.

Tot op eens de hond een besluit neemt. Hij draait plotseling heelemaal om naar links, de kar slingert in het rond, zoodat de man, wil hij niet vallen, er af moet springen. Dan vervolgt de hond kalm zijn weg. Mopperend en vloekend holt de baas er een eindje naast en springt dan weer op de kar.

Maar hetzelfde spelletje herhaalt zich, weer draait de hond zich om, weer moet de man er af springen. Dan kiest hij maar de wijste partij en blijft er naast loopen.

ATTIE KUYPER.

HET VIERWALDSTÄTTERMEER TIJDENS EEN FÖHNSTORM IN HET VOORJAAR.

HET VIERWALDSTÄTTER-MEER.

IS ze de schoonste der Zwitsersche bergmeren, die Vierwaldstätter-see? Zoo er geen meer van Genève was, zouden we de vraag misschien bevestigend durven beantwoorden.

Moet dan het Lac Léman in schoonheid boven het meer worden gesteld, welks naam wij hierboven schreven? Ook daarop valt het moeilijk te antwoorden.

Want beide meren zijn schoon, maar hebben elk hun eigen, geheel verschillend karakter. Het meer van Genève is een afgerond geheel, als de meeste meren, en ontleent zijn onzegbare aantrekkelijkheid dus voornamelijk aan het landschap, dat het omsluit: de bekoorlijke, vriendelijke berghellingen aan den Zwitserschen kant van Genève tot Lausanne, de uitloopers van het hooggebergte, met de grootsche rotsmassa's van Savoie meer verderop. Als het niet zoo groot was, zou men het geheel kunnen overzien, en de schoonheid zijner boorden aanschouwt men reeds lang te voren. Dat geeft zoo iets rustigs aan de vaart op dit meer, en die rust, die geleidelijke overgangen, die overzichtelijkheid zonder geheimenissen van dit heerlijk-reine bergmeer, zoo gelukkig door Dalcroze geteekend in zijn simpel liedje „Mon lac est pur”

Mon lac est pur comme la foi,
Transparent comme une âme vierge,
Et l'étranger, quand il le voit,
S'agenouille devant la berge...

zijn wel de sterkst sprekende eigenschappen van dezen glanzend blauwen parel van Fransch-Zwitserland.

Het Vierwaldstättermeer verschilt er zooveel van, als het ééne bergmeer in ongeveer hetzelfde klimaat slechts van het andere verschillen kan, en, allermint „transparent comme une âme vierge”, biedt het integendeel de verrassingen van een gecompliceerde hartstochtelijke vrouwenziel. Slechts wie stijgt hóóg boven het menschengedoe daar beneden, kan haar overzien, begrijpen.

Wie op het Vierwaldstättermeer vaart, kan de grillige gedaante er van niet constateeren; daarvoor is een tocht naar den top van Rigi of Pilatus noodig. Zooals zich het meer van bovenaf gezien vertoont, die vreemdgekronkelde plas tusschen de hier vooruitspringende, daar achteruit wijkende bergen, is 't als een vol water geloopt, somtijds nauw, op andere plaatsen zich verwijdend bergdal.

En iets dergelijks is het ook eigenlijk: we hebben hier te doen met een bodeminzinking tusschen de bergen, van ontzettende diepte, die door eenige rivieren en vele beekjes met water gevuld wordt, voornamelijk door de Reuss, die er in den zuidoostpunt, nabij Flüelen, invloeit, om er aan den westelijken meerarm, in Luzern, weder uit te stroomen. Waarom er iets voor te zeggen zou zijn, dit wonder meer als een breed riviergedeelte van de Reuss te beschouwen. Maar men zal 't dan toch wel een zeer zonderling riviergedeelte moeten noemen, alleen reeds als men de diepte er van weet, die in de oostelijke meerarmen meer dan 200 M. bedraagt. *Meer dan tweehonderd Meter!* En denk nu eens aan onze Zuiderzee, wier grootste diepte in den val van Urk nauwelijks of nog niet 10 M. is! Om nu nog maar te zwijgen van onze nog ondieper Hollandsche en Friesche meren.

Met de — trouwens weinig belangrijke — vraag, of het Vierwaldstättermeer eigenlijk een rivier is, houdt de toerist zich gemeenlijk even weinig op als met bespiegelingen over de geweldige diepte van dit — en andere — bergmeren. Te veel schoonheid houdt zijn oog geboeid. Toch draagt die diepte van het meer indirect bij tot zijne bekoring, want deze, met als andere factor de helderheid van het water, steeds ververscht door de toestroomende rivieren en beken en niet troebel gemaakt, dank zij den vasten, rotsachtigen bodem, geeft dit water die eigenaardig groen-blauwe kleur, welke zoozeer tot de karaktervolle schoonheid van dit en andere midden-Europeesche bergmeren bijdraagt. Dat die tint te danken zou zijn aan den immer-blauwen hemel, zich in de watervlakte weerspiegeland, is een praatje, waarvan men nog al gemakkelijk de onjuistheid kan vaststellen. Want niet weinige malen verhullen nevelen den hemel en hangen witte sluiers voor de hooge bergen. Het blauwe hemelgewelf is dan niet te zien. Maar het water is er niet minder blauw om. En blauw is en blijft het, als de gevreesde Föhn plotseling opsteekt, en de hemel versomberd wordt door dreigende donkere wolken.

Een merkwaardigheid is, dat de kleur van het water der Zwitsersche bergmeren kleine verschillen vertoont. Zoo meenen wij opgemerkt te hebben, dat de Thuner- en Briener meren groener zijn dan 't meer blauwachtig-groen getinte Vierwaldstättermeer, dat intusschen weer het diep-blauwe van 't meer van Genève mist. De verklaring zal wel in de gesteldheid van den bodem te zoeken zijn. Een dergelijk verschijnsel vertoont zich, naar men zal weten, aan sommige kuststreken der Middellandsche Zee.

Het Vierwaldstättermeer is het meer der verrassingen, omdat het als 't ware bestaat uit een aantal kleinere meertjes, die niet in rechte opeenvolging achter elkander liggen en die bijna alle door hooge rotsachtige wanden worden omsloten en geheel door hen begrensd schijnen te zijn, totdat men bij 't naderen van den bergwand de opening bemerkt, die ten slotte meestal nog niet zoo heel smal blijkt te zijn, en toegang verleent tot het volgende meergedeelte; in dit opzicht doet het Vierwaldstättermeer sterk denken aan vele Noorsche fjorden, die er overigens slechts oppervlakkig gelijkenis mee vertoonen. Wie bij voorbeeld van Luzern naar Vitznau vaart, denkt, zoo hij den vriendelijken begrooiden Bürgenstock voorbij is gevaren en recht op Vitznau aangaat, dat dit dorpje aan 't einde van het meer ligt, tot hij plots, den wal naderend, naar het zuiden de opening tusschen de z.g.n. Obere en Untere Nase ontdekt, ruim 800 M. breed, die toegang verleent tot het bassin van Gersau, waaraan, ver aan den overkant, het dorpje Beckenried met zijn peervormig torenspitsje zich vertoont. En verder, Brunnen naderend, een dergelijke verrassing; hier echter niet slechts een versmalling, die toegang geeft tot een nieuw bekken, maar bovendien een plotseling ombuigen van het meer in zuidelijke richting.

Nog andere verrassingen biedt het Vierwaldstättermeer, maar de meeste daarvan heeft het met andere bergmeren gemeen. Zoo als ge te Luzern bij niet al te helder weer zijt aangekomen en de stad schijnt te liggen in een vriendelijk heuvelachtig landschap, waarvan alleen de Bürgenstock daar aan den overkant een eenigszins aanzienlijke verheffing vormt, die U doet denken aan een berg van den Harz of Thüringen, maar als dan langzamerhand de

HET VIERWALDSTÄTTERMEER, VAN SEELISBERG AF GEZIEN, BIJ HET AANBREKEN VAN DEN DAG.

wolken optrekken en ge de grimmige grauwe rotsmassa van den Pilatus aanschouwt, die daar wel héél dicht bij de stad, achter den koepel van 't station, schijnt op te rijzen. Of als ge varend op het meer tusschen de weiden en rotsen der hooge oevers, nu ja, meer dan 400 M. boven den zeespiegel, maar toch in de diepte, vergeleken bij die oevers daarboven — in 't zuiden de blanke golvingen der sneeuwgebergten van 't Berner Oberland tegen den hemel ziet afsteken, die na een helderen dag bij zonsondergang hun teere blankheid plots omtooveren in een schitterend rood, om, na eenige minuten zich donker te hebben afgeteekend, nogmaals zich lichtend voor te doen, thans in een roodachtig-grijzen glans, die geheimzinnig afsteekt tegen de ras donker-violet geworden lucht. Dat zijn de wondere verrassingen van de bergwereld, maar niet die van het Vierwaldstättermeer alleen. En niet als bij voorbeeld van het meer van Zürich zijn van het Vierwaldstättermeer die verre sneeuwreuzen de voornaamste, bijkans eenige schoonheid. De onmiddellijke omgeving biedt reeds genoeg. Trouwens enkele bergtoppen, met eeuwige sneeuw bedekt, als de Engelberger- en Urirotstock en de Titlis (van 2800 tot 3200 M. hoog) kunnen we wel tot de omgeving van ons schoone bergmeer rekenen, vooral sinds het nabijgelegen Engelberg door een elektrische tramlijn met het aan het meer gelegen Stansstad is verbonden, terwijl de reis er heen nog geen twee uur duurt.

Een verrassing ook, zij 't een minder aangename, en eene die niet alléén maar toch wel sterk zich om, bij en op het Vierwaldstättermeer vertoont, is de Föhn, de geheimzinnige storm der bergstreken, langen tijd voor een woestijnwind gehouden, doch waarvan thans de volgende verklaring is gevonden. Als boven den Atlantischen Oceaan een depressie optreedt, zullen in de naar het noorden en noordwesten geopende dalen aan de noordzijde der Alpen Zuidenwinden moeten waaien; de lucht immers uit deze dalen stroomt naar de depressie toe. Wegens den hoogen Alpenkam kan de lucht van de zuidzijde van dezen kam niet onmiddellijk toestroomen om de aan de noordzijde weggestroomde lucht te vervangen, zoodat er ter weerszijden van den bergkam een groot verschil in luchtdrukking ontstaat, dat ten slotte zoo is aangegroeid, dat de lucht uit het zuiden als 't ware over den Alpenkam wordt heengezogen en met groote snelheid en stormachtige kracht langs de berghellingen omlaag loeit.

Nu begrijpt men ook waarom de Föhn, de storm der Alpen dalen — trouwens ook ten noorden van andere bergkammen, als de Pyreneeën, treden, natuurlijk, dergelijke stormen op — vooral zoo sterk het Vierwaldstättermeer en zijne omgeving kan teisteren, en juist door haar plotseling opkomen, slechts aangekondigd door een eigenaardige wolkenformatie en een drukkende stilte en stijgende temperatuur, voor hem die op het meer vaart, zoo gevaarlijk kan zijn, gezwegen dan van de gevolgen der voorafgaande hitte, die snel de sneeuw doet smelten en tot overstromingen en lawinen kan aanleiding geven: het Vierwaldstättermeer ligt even ten noorden van den hoogen kam der Alpen.

En die gevaren, men onderschatte ze niet!

Wehe dem Fahrzeug, das, jetzt unterwegs,
In dieser furchtbarn Wiege wird gewiegt!
Hier ist das Steuer unnütz und der Steurer,
Der Sturm ist Meister, Wind und Welle spielen
Ball mit dem Menschen.....

En men denke niet, dat slechts hij, die in een eenvoudige Kahn

vaart, in levensgevaar is op dit kokende meer van honderden Meters diepte! Nog in dit voorjaar is tijdens een hevige Föhn, toen de golven op het Vierwaldstättermeer 3 M. hoog gingen, de groote, bij toeristen welbekende stoomboot „Pilatus”, waarop alle passagiers zeeziek waren, bij Brunnen op 't land geworpen. Waarlijk, Schiller, die in zijn „Wilhelm Tell” zoo merkwaardig getrouw als achtergrond van zijn drama ons een landstreek schildert, die hij nooit gezien had, legt het er niet „dik” op, als hij een visscher die het schip, met Tell en Gessler aan boord, de woeste golven ziet trotseeren, laat zeggen

Wenn der Sturm

In dieser Wasserkluft sich erst verfangen,
Dann rast er um sich mit des Raubtiers Angst,
Das an des Gitters Eisenstäbe schlägt,
Die Pforte sucht er heulend sich vergebens;
Denn ringsum schränken ihn die Felsen ein,
Die himmelhoch den engen Pass vermauern.

(Wordt vervolgd).

A. L.

DE DIEF.

I.

ANTONIO deed een keuze uit de varensgezellen, die hem hun diensten aanboden en nam er een, zonder hem aan te kijken, of over den prijs te redetwisten.

Toen hij daarna in de boot zat, terwijl het vaartuig behendig de reusachtige rompen der stoomschepen en de andere kleine sloepen ontweek, welke in de vuile en logge wateren van de haven voor anker lagen, keek Antonio den roeier aan.

Het was een groote en sterke man. Hij had breede schouders, een verwilderden ruigen, zwarten baard en harde, doordringende oogen; de zon en de zeelucht hadden zijn huid verbrand en die bijna geloid. De rhythmische beweging van het roeien deed zijn naakte bicepsen lichtelijk zwellen.

Hij verwekte een gewaarwording van kracht en vermetelheid, die edel zou zijn geweest, als hij den doordringenden harden blik, den onbewusten trek, die herhaaldelijk zijn lippen krulde en zijn tanden ontblootte, had gemist.

Antonio bleef hem niet langer aankijken.

Ba! Achteraf waren zij niet midden op een weg ver van alle hulp. Het ergste wat hem kon overkomen, was het eischen van een overdreven toeslag.

De sloep bereikte thans grootere vakken open water. De booten begonnen schaarscher te worden en de oude lichters, de vervelooze leege schuiten, gleden zacht voorwaarts, zonder tegen elkander te botsen.

Op een afstand werd de horizon nu en dan verbroken door een reusachtigen transatlantischen stoomer, of door een zeiljacht, rein en wit als de meeuwen, welke boven op de masten een rustplaats hadden gevonden.

Vreedzaam neigde de zon ter kimme. Nog moesten meer dan twee uren verlopen, voordat zij in de schijnbare grens der zee wegzonk, terwijl zij de Latijnsche zeilen purper kleurde.

De heldere hemel, waarin geen enkel wolkje dreef, glanzend en blauw, ademde rust.

Naarmate het vaartuig zich van de haven verwijderde, werd de aangename frischheid van de wijde ruimte merkbaar.

Aan weerskanten steeg uit het water het dichte geboomte der aan de kust gelegen dorpjes op.

De wateren vertoonden lichte rimpels.

— Een mooie avond — mompelde Antonio.

— Heel geschikt om even aan te leggen bij de herberg van Roxu... antwoordde de roeier.

— Dichtbij?

— Ziet mijnheer die rotsen, die daar links opsteken?

— De duivelstoren?

— Juist. Daarachter. Men kan er heerlijke mosselen en poliepen krijgen, met een appelwijn, die iemand vermeld doet staan.

— Vooral de appelwijn, niet waar?

— De appelwijn en alles... Maar meer dan iets anders, dat wijntje....

Zijn oogen fonkelden, toen hij dit zei. Antonio glimlachte. Drommels. Een dronkaard ook. Die kerel moest een fraai heer zijn.

— Wel? Zal ik daarheen roeien?

Hij haalde zijn schouders op.

De varensgezel gaf de sloep een grootere snelheid. De scherpe, spitse voorsteven kliefde met meer vaart de wateren, die zich in een korten en schuimenden hoek openden. Het frissche briesje sloeg krachtiger tegen Antonio's gelaat.

Op een onmerkbare wijze verloor de zee de kalme rust van een haven. Het doorschijnende groen verving de donkere vuile kleur.

Met zijn blikken vast op de rotsen van den Duivelstoren gericht, dacht Antonio aan diens sage. Het was een gevloekte en gevaarlijke plek. De schepen ontweken haar. Even zooveel of nog meer klippen, als scherp en spits boven water uitstaken, bevonden zich onder het oppervlak. Het water kookte en toorde om de rotsen en doorboorde deze, grillige gewelven en fantastische grotten vormend. De volksverbeelding vulde het rotsachtige eilandje met tragische en geheimzinnige legenden; wanneer op dagen van storm een of andere visscherspink verdween en de bemanning voor altijd in de diepte wegzonk, dan vervloekten de vrouwen den Duivelstoren (la Torre del Diablo) en spraken zij over de sirenen, wier gezangen te midden van het geratel der donderslagen en van het loeien van den wind opstegen en wier naaktheden verlokkelijk door het vale schijnsel der bliksemflitsen belicht werden.

— En als wij daar eens heen zouden gaan?... stelde Antonio plotseling voor.

De bootsman keek hem verbaasd aan.

— Waarheen? Naar den toren?

— Ja.

— Bent u gek?

— Ben je bang?

Het gelaat van den zeeman werd rood gekleurd.

— Kom, kom, Señor... Laten wij geen domme dingen doen.

Op zijn minst zullen de rotsen een gat in de sloep stooten. Wat erger is... Laten wij maar niet gaan... Het is nog geen drie dagen geleden, dat ik de hostie gezien heb en ik heb er geen zin in te sterven... Laten wij maar niet gaan...

Antonio haalde zijn schouders op.

— Zooals je wilt... Ik zou je goed betaald hebben...

— Laten we maar niet gaan...

Er trad een lang stilzwijgen in. De bootsman roeide langzaam. Een diepe rimpel, die zijn voorhoofd verticaal groefde, verliep tusschen de verbinding zijner zwarte en dikke wenkbrauwen.

— En... hoeveel wilde U betalen?

Wat vraag je?

— Vijf duros.

— Ik geef je zes.

Onmiddellijk nadat hij dit gezegd had, kreeg hij er berouw van. De pupillen van den roeier schitterden met een vreemden gloed en vestigden instinctief den blik op Antonio's borst, waar zij de portefeuille vermoedden.

— Gaan wij erheen?

— Wij gaan erheen.

Zij spraken geen woord meer. De roeier was doorkneed en oud geworden in het vak. Antonio hield het roer handig. Zij naderden de rotsen. Het water was hier woester en vol schuim. Het getij begon te vallen; de gevaarlijke toppen bleven onbedekt en waren gemakkelijk te vermijden.

Een koortsachtige opwinding; die hun mond uitdroogde, die hun zinnen scherpte en kleine zweetdruppels op hun voorhoofd deed paretelen, overviel den beiden mannen. Zij wisselden korte, afgebetene woorden.

— Opgepast!

— Zoo!

.....
— Bakboord!..

.....
— Neen! Achteruit.

Zij kwamen er. De boot schoot vooruit, of dreef terug, door de woeste bewegingen van het water. Enkele keeren stootte zij tegen de rots en een onheilspellend gekraak weerklonk. De mannen vloekten. Ten slotte slaagden zij erin haar aan een scherpe punt vast te leggen; de klippen hadden een soort bekken gevormd, waarin het vaartuig veilig kon blijven liggen, terwijl de mannen de rotsen beklommen.

De bestijging was moeilijk. Hun voeten gleden uit op het vochtige mos. Tijdens het klauteren der mannen vlogen uit de openingen tusschen de klippen meeuwen op, die de lucht met hun sterke vleugels en hun scherp gekrijsch beroerden.

Op eens slaakte Antonio een kreet. Aan zijn voeten, tusschen de rotsen bekneld en bedekt met schaaldieren en kleine schelpen, lag een ijzeren kistje.

De bootsman kwam dadelijk toelopen.

— Wat is er?...

— Kijk eens...

Het kostte moeite het kistje uit de spleet los te werken. Hun handen bloedden ervan. Het moest daar tal van jaren verborgen gelegen hebben, beschut door het water.

Antonio sloeg er met een steen op. Het ijzer, dat doorgeroest was, bood weinig weerstand. De inhoud... O! De inhoud bestond uit gouden munten, een paarlen halssnoer, een aantal ringen.

De varensgezel balde krampachtig zijn vuisten.

— Tel. Het lijkt wel een droom.

Antonio telde het geld. De bootsman wilde het parelsnoer nemen, doch hij hield hem tegen.

— He, vriend!... Geduld!... Dat is niet van ons...

— Waarom niet?

— Daarom niet. We moeten dat bij den havenmeester afgeven. Dan zullen we verder zien.

De varensgezel barstte in lachen uit.

— Kom nou. Mijnheer maakt grapjes... Dat is voor ons beiden... Waarom is het noodig er iemand van in kennis te stellen?

Antonio haalde zijn schouders op.

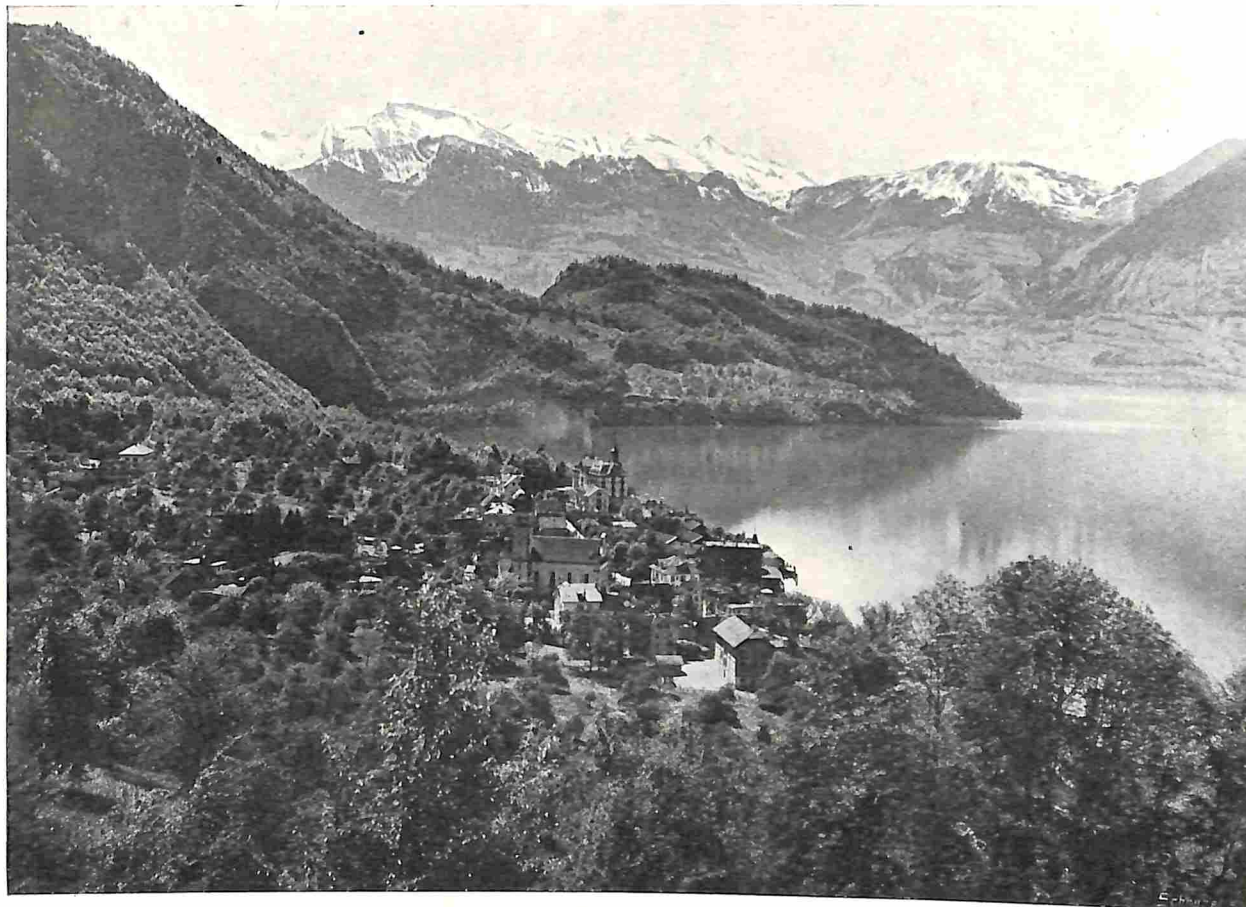
— Jij denkt er zoo over. Ik niet.

Hij was plotseling opgestaan, uit vrees voor een aanval. De schipper, recht tegenover hem, balde zijn vuisten.

Een benauwd hijgen deed zijn borst op- en neergaan. Zijn pupillen schitterden van moordlust.

— Dan handelt mijnheer verkeerd. Bedenk dat ik het goed voor heb... Bedenk wel, dat ik alles zou kunnen houden.

Antonio begreep, dat hij

HET VIERWALDSTÄTTER-MEER BIJ VITZNAU.

HET VIERWALDSTÄTTER-MEER BIJ BRUNNEN. OP DEN ACHTERGROND DE RIGI-SCHIEDEGG

te ver gegaan was. Hij gevoelde zijn hart ineen krimpen. Een vreemde koude tintelde door zijn handen en zijn voeten.

— Goed, laten wij er niet over twisten. Laten wij in de boot gaan en zoodra we in de haven zijn, zullen we alles deelen.

— Op uw woord?

— Op mijn woord.

Hij zelf nam het koffertje op. Beiden dachten, hoe moeilijk het voor één man zou zijn van de rotsen weg te komen.

De afdaling was gevaarlijker. Hun voeten gleden uit op de natte rots. Hun pijnlijke en bloedende handen hadden geen kracht, om zich aan de uitstekende punten en de woekerplanten vast te houden. Het begon te schemeren.

Zij voeren zwijgend weg, wanhopig worstelend met de woedende golven. Toen zij in rustiger water kwamen, liet de varensgezel de riemen los.

— Vooruit, nu aan het deelen.

— Wacht... man... Heb geduld.

— Dat heb ik niet. Ik heb er geen lust in... Vooruit. De halsketting is voor mij.

Antonio keek angstig om zich heen. De haven was ver.

De nacht naderde snel. Zijn lafheid maakte hem vermetel.

— En als ik nu eens niet zou willen deelen.

— Dan zou ik je vermoorden.

Voor dat hij er op bedacht was, wierp de roeier zich op hem. Antonio gevoelde, dat diens ruwe handen zich om zijn hals klemde. Het was een woeste, wanhopige zwijgende worsteling tusschen de beide mannen. De boot schommelde onheilspellend. Hun voeten traptten op de juweelen en op de gouden munten, welke op den bodem van het schuitje wegrolde...

En zonder te weten hoe, kon Antonio zich van het mes meester maken, dat de schipper in zijn gordel droeg en dit in diens zijde stooten... Zijn vijand slaakte een schorren kreet, sloeg zijn armen uit en stortte ruggelings in het water.

Een wieling van roodachtig schuim, een sterkere schommeling der boot en Antonio zag zich bevrijd en alleen.

Aan zijn voeten, in het grondwater der boot, zag hij de gouden munten, het parelsnoer, de ringen liggen....

II.

Hij maakte zijn opwachting bij den Havenmeester niet. Hij deed niemand een verhaal van het gebeurde. Hij bracht een slapelozen nacht door en toen hij den volgenden morgen

het Passagebureau der Stoomvaartmaatschappij verliet, met een biljet voor de mailboot, die nog denzelfden middag het anker zou lichten, begreep Antonio, dat de koers van zijn leven geheel veranderd was en dat hij, bij zijn verdediging tegen den dief, in zichzelf ook een dief had wakker gemaakt.

Uit het Spaansch van JOSÉ FRANCÉS.

TOEN HET WINTER WAS.

DE pracht der bladeren was verdwenen, de pracht der sneeuw was nog niet gekomen en de wereld, zuchtend onder bittere koude, was grijs als staal.

Het ijs was zwart en helder en doorzichtig in de plaszen van het woud. De aardkluiten op de velden, de gebarsten aardhoopjes in de weiden, de spleten in de kronkelende boschpaden, waren zoo hard als ijzer en klonken onder de hoeven, die er over heen liepen. De stille, kale wouden, alleen bewogen door den killen wind, die uit het Noorden er doorheen blies, schenen wel door het leven verlaten.

Plotseling hoorde men een licht stap, stap, stap, en het kraken van dorre bladeren en een konijn huppelde op zijn gemak voorbij, blijkbaar zonder een bepaald doel. Bij het eerste geluid was een klein kopje met uitpuilende oogen, groot en helder, verschenen bij den uitgang van een hol onder de wortels van een ouden ahorn. De heldere oogen in het rossige kopje zagen onmiddellijk het konijn en ze keken angstig rond om te zien of de een of andere vijand volgde. Er was geen gevaar in zicht.

Ongeveer twee of drie voet van het hol onder den ahornboom bleef het konijn stil staan, ging opzitten met opgeheven voorpootjes, heen en weer wuivende ooren en keek onderzoekend rond met zijn uitpuilende, dwaze oogen. Terwijl het zoo zat, voelde het onder zijn witten pluimstaart iets hards, dat geen steen was en dadelijk stond het op zijn vier pootjes om een onderzoek in te stellen.

Zijn neus tusschen de bladeren stekend, en krabbend met zijn voorpooten, woelde het een stapeltje beukenootjes bloot, waaraan het begon te snuffelen.

Het volgende oogenblik rende met een stroom van schrille, brabbende scheldwoorden een roode eekhoorn uit het hol onder den ahorn, en deed alsof hij den grooten, goedgehartigen overtreders wilde aanvliegen. Verschrikt en schuw door dezen plotselingen

aanval, sprong het konijn weg over de doode bladeren en verdween tusschen de verlaten, grauwe boomen.

De stille was krachtadig verjaagd. Schreeuwend en zenuwachtig scheldend, zijn langen staart met schokken heen en weer zwaaiend en de doode eenzaamheid als getuige aanroepend, dat de domme indringer een van zijn schatbergjes had blootgewoeld, rende de woedende eekhoorn minstens twee minuten den stam op en neer. Toen begon hij — nu hij door deze hevige uitbarsting zijn gevoelens eenigszins had lucht gegeven — de verspreide noten te verzamelen en ze in nieuwe, veiliger bergplaatsen te verstoppelen.

Bij deze taak lette hij volstrekt niet op zijn gemak en tijd scheen ook geen gewicht in de schaal te leggen. Sommige nootjes droeg hij naar een grooten olm op vijftig pas afstand en stopte ze een voor een, stevig en nauwgezet, in de spleten van den bast. Andere droeg hij naar de tegenovergestelde richting, naar den rand der open vlakke, waarlangs de weg liep. Deze verborg hij onder een steen, waar de voorbijganger er wel over heen kon stappen, maar ze nooit zou zoeken.

Terwijl hij zoo bezig was, slofte een oude boer voorbij, met zijn zware laarzen hard stappend over de bevroren kuilen, zijn neus rood van de scherpe, ongetemperde koude.

De eekhoorn, gezeten op een paal van een schutting, begroette hem met een vloed van fluitende, schreeuwende geluiden. En hij, niets verstaande van de eekhoorntaal, mompelde half beïjndend:

„Vreemd, dat die eekhoornpjes in dat weer zoo vroolijk blijven.”
Het onvermoebare, kleine dier volgde hem langs de schutting, misschien wel honderd meter, hem waarschuwend niet terug te komen, en ging toen, erg in zijn schik, voort met zijn taak. Toen al de noten weer veilig waren verborgen — op twee of drie na — droeg hij deze naar een boomstomp dicht bij het hol in den ahorn en begon daar zijn maaltijd te gebruiken. De boomstomp gaf uitzicht naar alle kanten en terwijl hij daar zat met een noot tusschen zijn kleine, handachtig, vlugge voorpooten, lieten zijn glinsterende oogjes op elk pad, waarlangs een vijand kon aankomen. Nadat hij de noten had opgegeten en zijn ooren had gekrabd en tweemaal had rondgesprongen op den boomstomp — alsof hij vol zat met in verschillende richtingen werkende springveeren — uitte hij zijn aandoening in een lang, trillend sj-r-r-r en begon zijn hol in de ahornwortels binnen te gaan. Juist bij den ingang echter veranderde hij van idee. Zonder eenige blijkbare reden rende hij er weer uit, holde over den grond naar den grooten olm, klom recht tegen den hoogen stam op en verdween in iets, dat leek op een weefsel van stokjes tusschen de hoogste takjes.

Dit weefsel van stokjes was een verlaten kraaiennest, dat de eekhoorn, niet tevreden met één woning, in orde had gemaakt in overeenstemming met zijn eigen behoeften. Hij had het werk der kraaien veel verbeterd, het nest een stevig dak van twijgen en mos gevend, en het inwendige gezellig voerend met mooi droog gras en zacht pluksel van cederbast. In deze veilige en zacht heen en weer zwaaiende schuilplaats, ver buiten het bereik van op buit uitgaande vossen, rolde hij zich ineen voor een dutje na zijn arbeid.

Hij sliep lekker, maar niet lang want het roode eekhoornpje heeft altijd iets te doen. In minder dan een half uur kwam hij weer in groote opwindning naar buiten, sprong van tak tot tak, tot hij vele meters van zijn eigen boom was, en barstte toen uit in een luid gebabbel. Hij had zeker gedroomd, dat iemand zijn schatten plunderde, want hij rende snel van de eene schuilplaats naar de andere en onderzocht ze alle achterdochtig. Daar hij er minstens veertig moest onderzoeken, nam dit heel wat tijd in beslag maar niet voor hij ze alle had bekeken, scheen hij voldaan. Toen werd hij uiterst woedend en schold en piepte, alsof hij dacht dat iemand hem had beet gehad. Dat hij zich zelf voor den gek had gehouden, kwam nooit op in zijn zelfingenomen, ijdel kopje.

Terwijl hij aldus luidruchtig te keer ging, zat hij op den stomp, waar hij had gedineerd. Plotseling zag hij iets, dat hem stil deed worden en hem een seconde lang als versteend deed blijven. Op eenige passen afstand was een wezel, die als een streep onheil-

spellend licht naderbij gleed. Slechts een seconde bleef hij ineen-gedoken zitten. Toen keerden zijn levensgeesten terug en door de lucht vliegend, kwam hij te land op den stam van den ahorn en rende door de takken.

Niet minder snel volgde de wezel hem, hongerig, bloeddorstig, meedoogenloos.

Dol gemaakt door het plotselinge en doodelijke van het gevaar, rende de eekhoorn te ver den boom op en werd bijna in het nauw gedreven. Waar de twijgen te dun werden, was er geen kans om naar een anderen boom over te zwaaien. Zijn vergissing inziende, sprong toen over den kop van zijn vijand heen en had het geluk houvast te krijgen op een lageren tak. Onmiddellijk zijn evenwicht herkrijgend, sprong hij in den naastbijzijnden boom en daarvan weer in den volgende. Toen, uitgeput, meer van schrik dan van inspanning, dook hij bevend in elkaar achter een tak, en wachtte.

De wezel volgde langzamer, maar onverbiddeijk als het noodlot zelf. Hij kon niet zoo goed langs takken springen als zijn prooi, welke hij op het oog had, maar hij liet zich niet verjagen. In minder dan een minuut volgde hij het spoor op den boom, waar de eekhoorn zich verscholen hield. En weer zette de eekhoorn zijn wanhopige vlucht voort. Nog twee keer werd dat herhaald terwijl de eekhoorn telkens angstiger werd en minder zenuw- en spierkracht bezat.

Toen verloren zijn hersens alle begrip van verstand. Hij vluchtte regelrecht naar zijn olm en schoot in het nest in den wuivenden top. De wezel, die lenig den ruwen stam opliep, wist dat de jacht was afgetoopen. Uit die cul-de-sac was geen ontkomen voor het eekhoornpje.

Maar het Noodlot speelt grillig met het leven in de wildernis. Het schijnt een voorliefde te hebben voor onverwachte tusschenkomst.

Terwijl de eekhoorn beefde in zijn donker nest, liep de wezel dorstend naar het eerste warme bloed in zijn keel, onvoorzichtig langs een kaal gedeelte van den stam omhoog.

Toen kwam de kans, waarop een op roof uitzijnde havik wachtte.

Ook de havik had deze wilde jacht gevolgd, maar werd telkens tegen gehouden door takken, die hem den weg versperden.

Nu streek hij neer en sloeg toe. Zijn klauwen waren als

van staal. De wezel, op onweerstaanbare wijze van zijn steun losgerukt, werd krimpand meegesleept om als feestmaal te dienen voor den grooten vogel.

En de eekhoorn, ten slotte begrijpend, dat de verwachte vernietiging op de een of andere wijze was afgewend, kwam naar buiten en vertelde, zwakke geluidjes makend, van zijn triomf.

Uit het Engelsch.

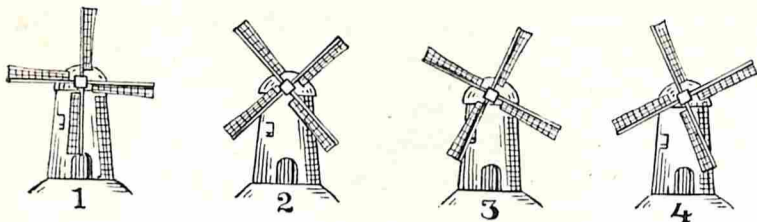

IN HET BERNER-OBBERLAND BIJ WELL.

Rozen.

Wat is er mooier dan een bloeiend rozenperk op een mooien Junimorgen? Een wereld zonder rozen, heeft een dichter gezegd, kan men zich evenmin voorstellen als een wereld zonder liefde. Zoover de bronnen van geschiedenis of verdichting, zang en beeldende kunst reiken, hebben rozen een rol gespeeld in 's menschen doening. Rozen geuren door kunst en letteren van alle landen, rozen leven in het lied van alle volkeren. Rozenlegenden vertellen in schier elke taal het ontstaan dezer bloem, de koningin der schoonheid. Egypte, Griekenland, Rome, heel de oudheid heeft de roos vereerd. Cleopatra bestrooide haar marmeren vloeren met rozen, rozen hebben bij de feestgelagen der ouden de tafels gedekt, rozenkransen omslingerden de slapen hunner helden, rozenbladeren geurden om de legersteden hunner schoonste vrouwen. De roos was embleem voor rijk en arm, voor hoog- en laagbeeld van het menschelijk hart, haar geur duurt als de liefde tot over dood en graf. Daarom verwelkomt men de maand, gekroond met rozen, met het schoonste diadeem uit Floras hof gevlochten.

MOLENS EN HUN TAAL.

Sint Victor was de patroon der molenaars of mulders. Hem wordt de uitvinding der handmolens toegeschreven. Hij ging met een handmolen de boeren af en leerde hun het graan malen, voor ze daarvan brood bakten. In molenaarsfamilies treft men daarom dikwijls den voornaam Victor aan. De molenaarsfamilies waren niet zoo zeer aan vaste woonplaatsen gebonden, zij verhuisden nog al eens. Dat kwam, omdat de adellijke heeren der kasteelen en heerlijkheden veelal eigenaars der molens waren en deze verhuurden of tegen scheploon verpachtten. Want men weet, dat de mulders het loon in natura door scheppen uit de zakken namen. Men beschuldigde hen zelfs groote mouwen te hebben en daarmede ook ten onrechte te scheppen.

De mulder of baas, zooals men in Limburg zei, was een autoriteit op weergebied. Hij wist altijd een dag vooruit, wat 't weer zou doen.

Bij het verhuuren van molens had men in verschillende baroniën typische gebruiken in acht te nemen. In Horst (L.) moest de mulder bij het aanvaarden van zijn ambt een eed zweren van eerlijkheid, staande met den eenen voet binnen, met den anderen voet buiten den molendrempel, om aldus zijne plicht naar twee kanten te doen kennen.

Men had watermolens, vooral daar waar snelstroomende beken waren, als in Limburg. Rosmolens, die met een paard gedreven werden, standaardmolens, welke een staande as hadden, waarom ze gedraaid konden worden. Deze liepen licht, maar waren niet veilig voor brand. Dan nog de steenen molens, zooals ze nu meestal bestaan.

Het volk had verschillende spreekwoorden, die op den mulder en zijn bedrijf doelen. Dat moet men God en den mulder maar laten scheiden. Een slag van de molenwiek weg hebben. Met molentjes loopen. De molen naar den wind zetten. Gods molen maalt langzaam, maar fijn; en zoovoort.

De molenaars maken met behulp van hun molenwieken ook hun wenschen en mededeelingen aan het volk bekend. Staan de wieken als in 1 (zie de teekening) *overeind*: dan zegt de mulder tot de dorpsgenooten: Ik heb niets te doen, kom met uw graan. De molen staat „op schooi.”

2. Staan de wieken „*overhoeks*” als een Sint Andrieskruis, dan is er rust, Zondagsrust; maar dat gebeurt niet vaak meer. Want de brandassurantie vorderen, dat de molen van een bliksemafleider voorzien zij, wil men bij afbranden schadevergoeding krijgen. En aldus zetten de mulders ook des Zondags hun wieken „*overeind*,” aldus de oude traditie verwaarloozend voor hun eigenbelang.

3. In *rouw* staan de wieken tusschen *overeind* en *overhoeks* in op 30° van boven rechts. Dan is er iemand dood in de familie, staat het bedrijf stil.

4. Wanneer de molensteenen gescherpt moeten worden, dus bij het *bilen*, zet men de wieken 30° naar links. Staat de molen *zóó*, dan gaat geen boer met zijn graan naar den molen, dat kent hij.

De windmolens zijn op vele plaatsen vervangen door machinale molens, terwijl de trusten ook al medewerken, om het eerbare molenbedrijf op het land niet meer loonend te maken. De dorpsmolenaar, vroeger een onmisbaar man en een man van gezag, is aan 't verdwijnen.

A. F. VAN BEURDEN.

WORKUM.

WIE door Friesland van Stavoren noordwaarts reist, ziet na een kwart uur sporens in de verte te midden van vlakke weilanden boven een huizencomplex een torentop van eigenaardigen vorm uitsteken, de zoogenaamde „theebus” van het Friesche stadje Workum.

Aan de hand van de hier opgenomen afbeeldingen wenschen wij eenige oogenblikken dit plaatsje van meer nabij te bezien en een en ander uit hare geschiedenis mede te deelen. 1)

Reeds in de 10e eeuw is sprake van de Friesche plaats Workum. Hieronder zal men hebben te verstaan Oud- of West-Workum, dat gelegen moet hebben ter

plaatse van de zandplaat van dien naam, westelijk van het huidige Workum aan eene vroegere samenvloeiing van Wymerts en Flie, daar waar nu de zee hare zilte golven voortstuwt. 2)

Ongetwijfeld was de landstreek, te midden waarvan West-Workum lag, in lang vervlogen tijd met opgaand houtgewas bedekt. Men kan dit afleiden uit de overvloedige sporen welke bij de vervening der drooggemaakte Workumer-, Parregaster- en Makkumer meren, bij vergravingen in den veenachtigen ondergrond van het naburige Heidenschap, en de „stobben” die bij het visschen aan de Workumer kust voor den dag komen, alsmede uit nog bestaande plaatsnamen als *Woudsend*, *Kolderwolde*, *Noordwolde*, *Ferwoude*, de „*Zwarte Woude*” (een deel van de Fluesen).

Met de vorming van de Zuiderzee waren ook de dagen van het bestaan van Oud-Workum geteld. Volgens sommige berichten had dit plaats in het jaar 1250, volgens andere op *Warnsdag aefter St. Luciae* (Woensdag na 14 Dec.) 1287. Uit dit Oud-Workum is vrij zeker op 't eind der 13e eeuw, door verplaatsing der huizen meer landwaarts, het tegenwoordige Workum ontstaan.

In verband met 't voorgaande zal men licht geneigd zijn aan te nemen, dat de naam Workum, in 1333 luidende *Woldringheim* (saamgetrokken uit *Woldring* + *heim*) aanduidt de „woonplaats der woudbewoners”, *uáldsers*, zooals de Friezen thans de bewoners van den Oost- en Zuidwesthoek van Friesland noemen. 3)

Volgens eene andere uitlegging 4) zou *Woldring-* of *Waldringhem* — voluit *Waldringa-hem* — afgeleid zijn van het patronymicum *Waldringa*, van den mansnaam *Walder* of *Walter*.

Tegenwoordig is de Friesche uitspraak *Woarkum* of *Waerkum*.

Een blik op de tegenwoordige kaart van Friesland zegt genoeg, dat eertijds de plaats aan de landzijde geheel door meren, poelen en plassen omringd was: zij werd volkomen ingesloten door het Douwe- en Iilkemeer, de Thomaspoel (nu alle sinds lang in land herschapen), het Vliet, Siphkemeer en de Oudegaster Brekken.

Werden de meeste der elf Friesche steden in de 14e en 15e eeuw, bij het toenemen der binnenlandsche oorlogen versterkt door muren, grachten of wallen, niet alzo de stad Workum, 5) welke evenals *Hindeloopen* en *IJlst* steeds onbevestigd is gebleven. 6) Wel blijkt — o. a. uit eene afbeelding in *Schotanus Beschryvinge v. d. Heerlyckheydt v. Frieslandt* — dat de stad twee poorten heeft gehad, eene aan het zuid- en eene aan het noordeinde, doch waarschijnlijk zijn ze eerlang afgebroken omdat men daardoor toch Workum niet voldoende kon afsluiten.

Thans bestaat de stad voornamelijk uit twee zeer lange huizenrijen, welke gebouwd zijn ruim 1 Meter boven het omringende terrein aan weerszijden van de in 1875 gedempte *Wymerts* 7) die uit de *Trekvaart* en *Diepte Dolte* in Z.W.-richting door de plaats stroomde en zich met de *Drooge-* en *Diepe Dolte* door een groote zeesluis en een lange buitenhaven, het *Workumer Zool* genaamd, in de Zuiderzee ontlastte.

Het centrum wordt gevormd door het marktplein, waar de jaar- en weekmarkt gehouden wordt, en waaraan o.a. de *Groote Kerk* met toren, de *Waag* en het *Stadhuis* zijn gebouwd.

De *Groote Kerk* (zie afbeeldingen) was vóór de Reformatie aan de *H. Geertruida* 8) gewijd. Destijds bracht zij 150 goudgulden (225 gulden) rente op, en bezat eene vicarie der *H. Maagd Maria* ter waarde van 100 goudg. (150 g.), benevens drie prebenden,

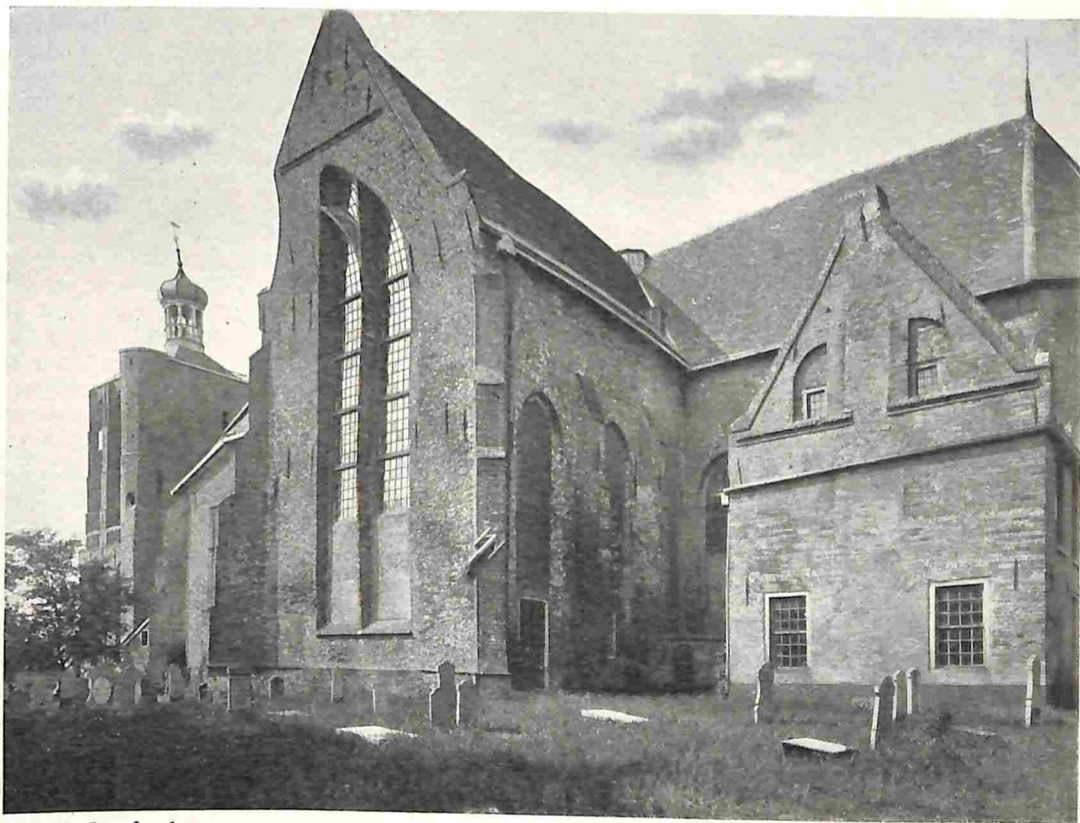

Foto C. Steenberg.

ACHTERZIJDE DER GROOTE KERK TE WORKUM.

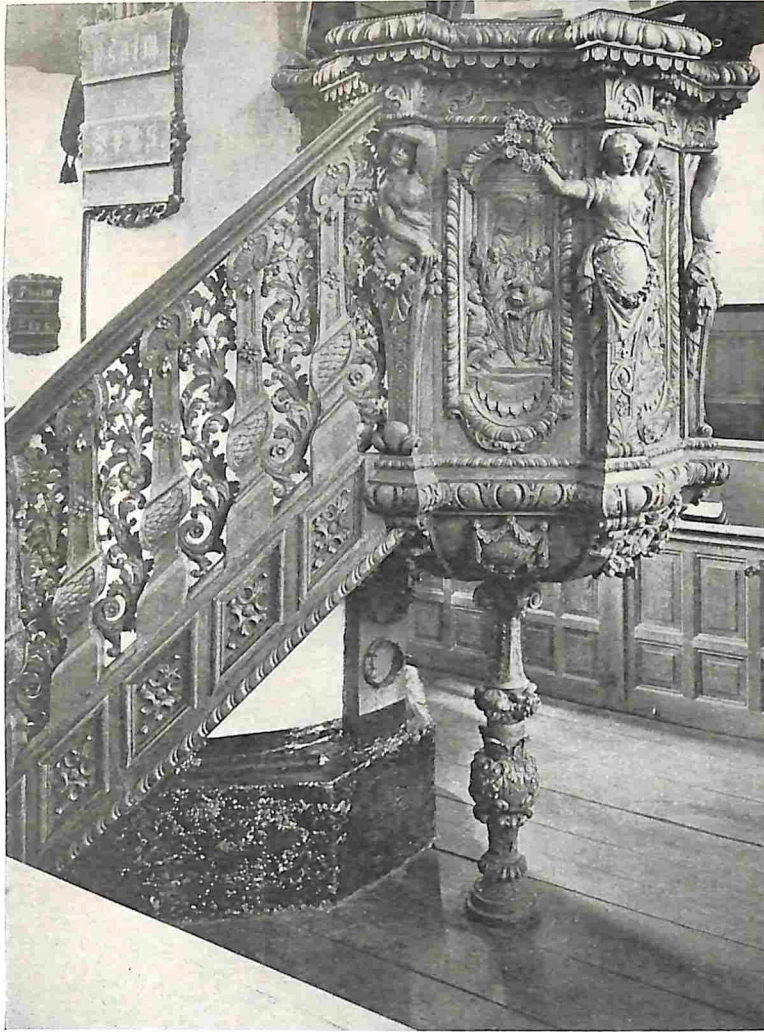

Foto C. Steenbergh.

PREEKSTOEL IN DE GROOTE KERK TE WORKUM.

gewoonlijk vrij-leen genoemd, n.l. het Heilige kruisleen, het Sacramentsleen en het St. Dorothealeen, welke resp. 100 goudg. (150 g.), 80 goudg. (120 g.) en 70 goudg. (105 g.) opbrachten.

In de 14^e en 15^e eeuw behoorde de Workumer kerk aan het St. Odulphusklooster te Stavoren, in lateren tijd vormde Workum (met Hindelooen en Sensmeer) een zelfstandig dekenschap, staande onder den Proost van St. Salvator of Oud-Munster te Utrecht.

Uit een octrooi van 11 Jan. 1555, nog in het stedelijk archief berustend, blijkt, dat in 't begin der 16^e eeuw de kerk twee maal is afgebrand 9).

In dien roerigen tijd der twisten tusschen Schieringers en Vetkoopers, Saksers en Gelderschen, toen een dier partijen zich meermalen in kerk en toren verschanste, wist vooral de beruchte „Grootte Pier” van den toren gebruik te maken om te zien waar op zee iets te halen viel: gansche vlooten werden door hem te Workum binnengesleept en honderden Hollanders met eene aardigheid buiten boord gezet, zoogenaamd „de voeten gespoeld”; totdat . . . de kerk verbrand en de toren — voor zoover hij al niet „verdestrueerd” was — nog afgebroken werd bovendien.

Dit gebeurde in 1515 na het Paaschfeest door de beruchte „Zwarte Hoop”, omtrent welker verwoesting een tijdgenoot, monnik in het klooster van het naburige Hemelum, ons in zijne kroniek mededeelt, dat door den brand de klokken van kerk en toren, wier gelijke in Friesland niet gevonden werd, gesmolten waren, en — nog voor dat de kerk in brand gestoken werd, er twee altaren verbroken waren, waarin zeer oude, en aan de menschen van dien tijd onbekend, schatten gevonden zijn. 10)

In 1523, nadat de Graaf van Meurs den toren der grootendeels in puin liggende kerk had versterkt, werd door de aanhangers van Karel V die toren bestormd en opengeloopen, en de kleine bezetting die zich aldaar teruggetrokken had over de kling gejaagd of opgehangen.

Volgens bovengenoemd octrooi van 1553 zag men geen kans om de kerk te herbouwen: daarbij stond koning Filips II aan de ingezetenen van Workum in 1555, in 1565 hernieuwd, voor den tijd van tien jaren toe de opkomsten van vier beneficiën daartoe te gebruiken. Aldus werd met de herstelling der kerk begonnen, doch zij stond nog half voltooid toen de Hervorming aanbrak. In Februari 1580 zetten de Gereformeerden zich neer in de nog in aanbouw zijnde Geertruidakerk en de „Capelle op 't Noord”, 11) voortaan de „grootte” en de „cleyne” kerk genoemd. En toen deze laatste na verloop van jaren de bestemming van „duitsche schole” verkreeg, werd de oude parochiekerk — te voren reeds de voornaamste — ook de eenige kerk te Workum voor de uitoefening van den Hervormden godsdienst en bleef men sindsdien steeds spreken van de Grootte kerk.

Het is eene ruime en fraaigebouwde kruiskerk met op ruim 6 M. ten westen daarvan de zware toren, hoog tot aan den torenkap 28 M., buiten het ontsierende torentje. Tegen de oorspronkelijke bedoeling zijn kerk en toren („särke en toan,” zooals

de Workumers zeggen) tot op heden steeds onvoltooid gebleven 12). Aanvankelijk bestond n.l. het plan de kerk tot den toren door te trekken, de hoofdingang onder den toren aan te brengen en dezen eene grootere hoogte te geven dan hij thans bereikt. Maar in 1613 plaatste men op den half voltooiden toren de zoo in 't ooglopende „theebus” met hare Moorsche sympathiën 13) en werd door een muur de opening naar den toren afgesloten, 14) waardoor kerk en toren als een tweede Pyramus en Thysbe — als bij elkaar behoorend en voor elkaar bestemd — voortaan eeuwig gescheiden staan.

De immer knagende tand des tijds ging ook dit gebouw niet voorbij. In 1686 werd de klacht geuit dat de kerk zeer bouwvallig was geworden en aanmerkelijke reparatiën tot haar behoud noodig waren. In 1721 werd tot verwulving en andere reparatie 700 gulden door de burgerlijke gemeente besteed. Het torentje dat men op oude afbeeldingen der kerk midden op het dak ziet afgebeeld — het zoogenaamde „busedkootje” — werd in 1740 15) verwijderd, nadat men reeds in 1685 wegens bouwvalligheid de klokken uit dit middeltorentje had genomen. 16)

De aansluitsteenen van den toren werden in 1780 grootendeels afgekapt. In 1826 is de kerk belangrijk gerestaureerd, waartoe uit het fonds voor noodlijdende kerken eene som van 6000 gulden is toegestaan. In datzelfde jaar zijn ook de laatste resten van de uitstekende steenen aan de Z.-O.- en N.-O.-hoeken van den toren afgebikt, welke lang aanleiding gegeven hebben tot de bewering dat kerk en toren voorheen aan elkaar verbonden waren en gescheiden zijn door een vroegeren brand van de kerk.

In den toren hangen twee klokken van verschillende afmeting. De groote klok in 1673 gescheurd bij 't verstellen van den bengel (door eene onhandigheid van deu oud-Workumer Willem Spraenkel, horlogemaker te Utrecht) is in 1699 vergoten: Daarop leest men tusschen lofwerk:

„Ick was schier stom en spraekeloos,
„Verkondigde nog goet nog boos
„De wijse raad mij spreeken doet
„Beijd, Blij en Droef nu aent gemoet”

waaronder:

„Vigilate et orate Deo confidentes
„Gerhart Schimmel me fecit Daventriae 1699”. 17)

De kleine klok werd in 1616 vergoten. Zij draagt tot opschrift aan de eene zijde „Anno 1616” benevens het wapen van Workum; aan de andere zijde dit rijm:

„Anno 1616. In. Aprillus. Sonder. Verdrieten.
„Dede. Die. Stadt. Worckum. Mij. Vergieten.
„Door. Hendrick. Wegewart. Op. Dat. Pas.
„Doen. Ick. Acht, Iar, Toe. Voren. Vergoeten. Wast.”

Onder het volk heerscht vrij algemeen de meening dat men in het klokdengelui verstaanbare woorden hoort en zoo heet het van beide bovengenoemde klokken dat deze, wanneer ze geluid worden, statig uitgalmen:

Kóm nou! Kóm nou! . . . . .

Nog is in den Workumer toren in 1837 eene schafstklok opgehangen ter vervanging eener oude kleine die aan „de heilige Maget” opgedragen was („De Vrije Fries” XVI, 2 bl. 147). Waarschijnlijk was dit de 390 pond zware klok, in 1706 door Petrus Overnij van Leeuwarden vergoten en zwaarder gemaakt, à 5 st: het pond („De Vrije Fries” XX, 2 bl. 130).

Treden we thans het ruime, hoge kerkgebouw met zijne witte, met blauw afgezette gewelven en deftig eikenhouten koor binnen.

Al dadelijk treft ons oog het orgel, in 1697 gemaakt door Meester Jan Harmens van Berlicum. Het werd in 1839 geheel verbeterd en verfraaid, waartoe eene som van 600 gulden is bijeengebracht door Kerkvoogden, Notabelen en gegoede gemeenteleden. Nog later, in 1878, werd het hersteld door Ypma uit Bolsward. Het heeft 18 sprekende stemmen, 2 klavieren en aangehangen pedaal. De eikenhouten ornamentbekroning, die onder een dikke verflaag schuil ging, is heel verdienstelijk ontpapt door den koster Ypma. Deze, die als oud-zeevaarder aan boord ook de kunst had geleerd om oude verf en lak op te lossen, heeft dit in de kerk met behulp van een schilder in praktijk gebracht. Zoo werd ook met taai geduld door hem het fraaie beeldhouwwerk der preekstoel (zie afb.) van de oude lak ontdaan, waardoor deze thans in al haar schoonheid voor den dag komt. Deze preekstoel werd, ter vervanging eener andere, in 1718 vervaardigd door G. van Haaven. Vijf caryatiden omsluiten hier vier paneelen waarop gebeeldhouwd zijn de voorstellingen van: de genezing van de vrouw, de nederlating van de kranke, genezing van melaatschen enz. en de opwekking van Lazarus, terwijl op de deur Petrus door een engel uit de gevangenis geleid voorkomt.

Recht tegenover de preekstoel bevindt zich de vroedmans- of zoogen. „regeeringsbank”, herinnerend aan een tijd toen zelfs in de kerk de waardigheid van magistraat en vroedschap werd opgehouden. Zij is voorzien van keurig snijwerk en gekroond door het stadswapen, dateert van 1716 (toen zij een andere van 1619 verving) en kostte 1000 gulden, welke som grootendeels door de leden der toenmalige stadsregeering is bijeengebracht.

De beide bonte wapenborden welke men ziet hangen vermelden het overlijden van den heer Isaac Martin Adius, oud-burgemeester enz., in 1719 en van zijne echtgenoot Engelbertina Berbera van Unckel, drie jaren te voren.

Bij den kerkbouw werden eenige reliquien van de H. Geertruida, namelijk een harer opperarmbeenderen en de roede, waarmede zij zich heette gegeeseld te hebben, elk in een pilaar ingemetseld. Nog vertoont men deze, resp. uit steen en kalk, aan elk dier pilaren. 18)

In een hoek der kerk bevinden zich de merkwaardige doodbaren met gekleurd schilderwerk en randschriften op de lange zijden, soms ook nog tusschen de draagstokken, herinnerend aan den tijd der gilden, toen waarschijnlijk ieder gild zijn eigen baar had en versierde baren meer algemeen waren. Dergelijke treft men in Friesland alleen nog te Makkum, Hindeloopen en Stavoren aan; overal elders zijn ze zwart.

Te Workum vinden we van de volgende gilden melding gemaakt: 1. Het Grootschippers- of Zeevaardersgilde; 2. Het Klein- of Veerschippersgilde; 3. Het Apothekers- en Chirurgijns-gilde (waartoe ook de Barbiers behoorden); 4. Het Timmerlieden- of St. Jozefsgilde; 5. Het Smids- of St. Eloysgilde; 6. Het Schoors- (Sniijders-) of St. Vitusgilde; 7. Het Schoenmakers- of St. Christijns-gilde; 8. Het Kuipers- of St. Thomasgilde; 9. Het Bakkersgilde; 10. Het Weversgilde. 19)

Verschillende eigenaardige bepalingen in de „brieven” dier gilden trekken onze aandacht. Zoo moesten de Kuipers „elcke jaer setten op Sanct Thomes Altare, voer sijnen gebeeltenisse, een waskeerse...”; de gildeproef van den Apotheker bestond in het bereijden van 3 compositiën uit het dispensatorio Amsterdamsi”; de Schoenmaker was verplicht alvorens tot zijn gild toe te treden zijn proef te doen „met het eten van een goedt stuck *solt* en broodt en het drincken van een goedt croes bier.”

Maar genoeg hiervan; bezichtigen we thans de baren van meer nabij. We tellen er een achttal; zes groote en twee kinderbaren die — wat zeker merkwaardig mag heeten — nog steeds bij begrafenissen te Workum in eere gebezigd worden.

De Grootschippersbaar (zie afb.) met het jaartal 1806 is beschilderd met twee tafereelen van zoogenaamde „buitenvaarders” op zee, bij stilte en storm, waartusschen het beeld der Hoop en verder met kompas, verrekijker, kaarten enz.

Aan de eene zijde leest men:

„Hij doet den storm bedaaren, de golven zwijgen stil,
„Nu rijst de vreugd, de baaren zijn effen op Gods wil.
„Nu wijkt verslagenheid, na zooveel angstig slaaven,
„Daar God hen veilig leidt, in hun begeerde haven
Psalm 107 vers 15.”

Aan de andere zijde: „Zij rijzen op naar de Hemel, zij dalen neder tot de afgrond en haar ziele versmeldt van angst”, en „Zij dansen en waggelen als een dronken man en hare wijsheid wordt verslonden. Psalm 107 vers 26.”

De Schippersbaar voor de kleine vaart (A^o 1805) is op dezelfde wijze versierd doch hier brengt de storm het niet verder dan tot een flinken bries en vergevoegde men zich met hetgeen te lezen staat Ps. 144 het 3e aan de eene, het 4e vers aan de andere zijde.

De baar van het Apothekers- en Chirurgijns-gilde is van 1781. Zij geeft te zien eenerzijds eene apotheek, eene ziekenkamer, eene operatiekamer waar vier personen een patiënt aan het hoofd opereeren met een trepaneer(?) boor. En op de keerzijde een opengeslagen boek, vizels en ander apothekersmateriaal, de barmhartige Samaritaan, twee chirurgijns benevens de dood. Natuurlijk kan men hier spreuken in 't latijn verwachten. „Dies mortem, dies Judicii et Beatorum mors, migratio in coelum est”, waaronder de vrije vertaling: „De dag des doods is de dag des oordeels en de dood der zalige is een verhuizing naar Gods school.” Tusschen afbeeldingen nog deze rijmpjes:

„Daar de zegen van Gods almachtig werkt
„Ons hand en medicijnen sterkt.”

„De dood vraagt niet naar ons geweer,
„Hij maakt en velt elk einder neer.”

„Geen medicijn kan zijn zoo groot,
„Die helpen kan in doodsnoed;

„De beste kunst die staat dan stil,
„Als God den Heere doet zijn wil.”

De andere zijde vermeldt in 't Latijn: „Quicquid erat, mea semper erat spes unica Christus, spiro per hunc, per hunc spiro perenne bonum,” waaronder deze verklaring volgt: „Al wat er is, mijn hoop is Christus en zijn bloed. Door deze leev ik en hoop door die het eeuwig goed”, benevens de rijmpjes:

„Ons leven is maar eenen dag
„Vol ziekten en vol naar geklag,
„Vol rampen, dampen en verdriet
„Een schim, een droom en anders niet”.

„Help, Help, Here Jesu, help gij mij Samaritaan,
„Verbind mijn wond, vergeef mijn sond,
„En schenk mij u genaad, soo gaan ik Hemel aan”.

De Timmermansbaar (A^o 1791; zie afb.) vertoont den metselaar, timmerman, huisschilder en glazenmaker in hun arbeid maar tevens de dood met zijn zeis, en verder de volgende rijmpjes aan den eenen kant:

„Elk werkt en slooft en strijdt al om de arme kost,
„Maar om het Hemelsch brood wordt weinig om gedacht
„Herdenk o! wereldsch mensch als gij dees baar ziet staan,
„Dat heden is met mij en haast met u gedaan”.

Aan den anderen kant:

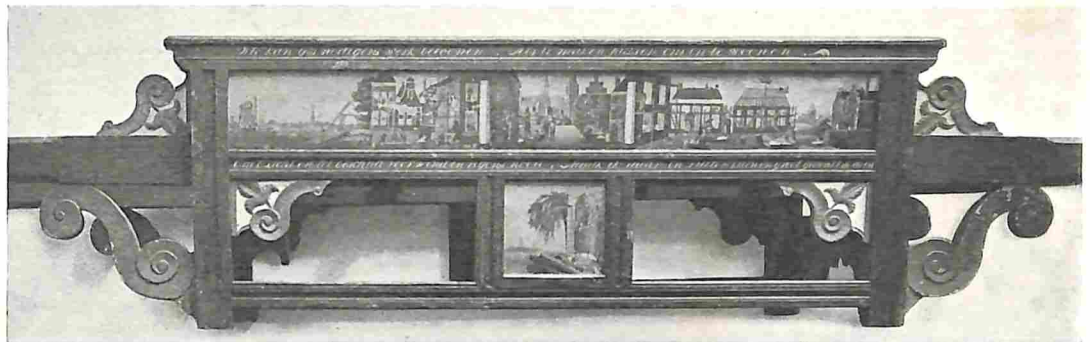
„Wie kan ijts nodigers werk betoonen,
„Als te maken huizen om in te woonen.
„Om 't licht en tot beschud voor wind en regens nood,
„Maak ik daarin ruiten klein en groot, gedenk den dood”.

De Smidsbaar (zie afb.) draagt het jaartal 1756 en is beschilderd met smids-, horlogemakers-, en zilversmidsgereedschap, met o. a. dit rijm:

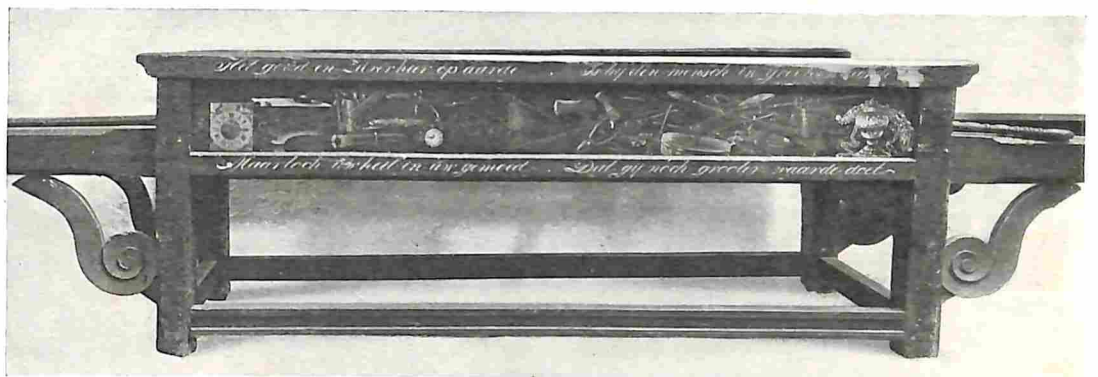
„Het goud en zilver hier op aarde
„Is bij den mensch in groote waarde,
„Maar toch uw heil in uw gemoed
„Dat gij noch grooter waarde doet”.

De Landbouwersbaar vertoont in verschillende tafereelen een veld met ploegers, het oogsten, de Markt te Workum, het hooien, grazend vee en in het verschiep Workum van den zee kant gezien met de spreuk: „God doet het gras uitspruiten voor de beesten en het kruit ten dienste der menschen”, waaronder: „Doende het brood uit de aarde voortkomen”, en „God doet de mensch heersen over werken zijner handen, Hij heeft alles onder zijnen voet gezet. Schapen en ossen, alle die ook mede de dieren des velds”. Ps. 8: 7—8,

De kinderbaar voor de kleine vaart (1806) geeft ongeveer hetzelfde te zien als die, voor de ouders bestemd, terwijl de andere kinderbaar (1791) met doodshoofd en beenderen tusschen de draagstokken overigens slechts lucht en wolken vertoont.

TIMMERMANSBAAR (A^o 1791).

LIJKBAAR VAN HET SMIDS- OF ST. ELOYSGILDE (A^o 1756).

BESCHILDERDE DOODBAAR VAN HET GROOTSCHIPPERSGILDE (A^o 1806).
MERKWAARDIGE BAREN IN DE GROOTE KERK TE WORKUM.

Behalve bovengenoemde acht is er nog een baar zonder versiering of opschrift. Afzonderlijk geplaatst, wordt zij niet gebruikt dan wanneer er op stadskosten begraven wordt, doch ook dan nog niet altijd. Men zegt dat zij vroeger voor misdadigers en zelfmoordenaars dienst deed.

Zijn we vrij uitvoerig geweest bij de beschrijving dier vooral uit een folkloristisch oogpunt zoo belangwekkende doodbaren en zouden we verder nog wenschen te wijzen op menige merkwaardige grafzerk als die van de geslachten Inthiema, Hansma, van Wissema e. a. alsmede op het oude fraai gedreven avondmaalzilver der kerk, we dienen thans het godshuis te verlaten om eens elders rond te zien.

(Slot volgt).

N. J. WARINGA.

1) Als bron hierbij heeft voornamelijk gediend de „Geschiedenis van de stad Workum” door Ds. T. H. Siemelink, Workum 1903, waarnaar wij den belangstellenden lezer verder verwijzen.

2) Behalve dat haar bestaan door eene overlevering in Friesche kronieken wordt vermeld, vindt men den naam onder het Friesche volk nog levendig gehouden door de aardigheid „om in hiele bulte w. w. to skriuwen”:

W ha w ol witte w er Wytse Watses Wever w ennet?

Wytse Watses Wever w ennet West-Warkum”.

3) F. Buitenrust Hettema „Friesche Plaatsnamen”, in Nom. Geogr. Neerl. bl. 128.

4) Joh. Winkler „Glossarium Frisicum”, in voce.

5) Als Stad vindt men de plaats het vroegst vermeld in eene acte van 13 Mei 1374.

6) „ende alsoe die stadt Worcum een oepene plaetse is” heet het in eene ordonnantie van 7 Januari 1584.

7) Een 19-tal bruggen daarover, waaronder de „Nieuwe brug” — een viaduct voor het Stadhuis —, boden in vroegeren tijd ruimschoots gelegenheid, van de eene naar de andere zijde te gaan.

8) Geertruida, de dochter van Pepijn van Landen een bekend volksheilige, was de patrones der reizenden.

9) Winsenius „Cronique” bl. 425 „Na welke zij (de „Zwarte Hoop”) te Workum de kercke met de Toren in brandt gesteken hebben” (1515); Worp van Thabor V, bl. 311: (1523). „Doen branden dye Geldersche, dye op den toern waeren, den kercke”... nochtans lieten (dye Burgoensche) den schoenen kercketoern te gronde afbreken, dye seer hoeg ende schoen ende een baken van der zee, daer dye groete schepen wt dye norder zee int tlant comende, nae zeylden.”

10) „Proeliarius,” door broeder Paulus Rudolphi van Rixtel; Uitg. Friesch Genootschap, Leeuw. 1855, blz 170.

11) Deze kapel (thans het huis tegenover de pastorie der Doopsgez. gemeente) welke later o. a. voor eene stadsschool is gebruikt, prijkte met een torentje waarin eene klok hing die later bij 't afgaan der trekschuiten geluid werd en tot opschrift droeg:

„De stadt Workum. In 't jaar 1633 heeft mij Jacob Noteman te Leeuwarden gegoten”.

12) Voornamelijk uit gebrek aan belangstelling en daardoor aan geld: was voor de Hervorming gebrek aan belangstelling in den Roomschen eeredienst de reden, daarna was het dit, dat de meeste Workumers behoorden tot de Doopsgezinden, die bij den opbouw eener Staatskerk geen belang hadden.

13) In een pilaarbalk van den torenkoepel ziet men nog de „handmerken” der bouwmeesters met het jaar 1613.

14) Het jaartal staat hoog in den gevel met het Christus-monogram en het anker der hoop.

15) Volgens v. der Aa's Aardrijksk. Woordenboek is het er in 1735 door een zwaren storm afgewaaid.

16) In den toren van de Gasthuiskerk opgehangen, lieten zij later van deze plaats driemaal daags hun geluid over 't stadsgebied hooren.

17) Vert.: Waakt en bidt gij die op God vertrouwt. G. S. heeft mij gemaakt te Deventer 1699.

18) Het feest van de jaarlijksche wijding dier relieken werd later de aanleiding tot de Workumerkermis.

19) Behalve van 5 en 10 vindt men van genoemde gilden zoogen. „Gildepenningen” in het Friesch Museum te Leeuwarden.

Een merkwaardige vondst.

Behalve het alom geliefde ooft uit haar mooie lommerrijke boomgaarden, levert de vruchtbare Betuwe nog een ander product, dat in kleiner kring waardeering vindt. Haar bodem met zijn rijk historisch verleden verschaft den oudheidkundigen snuffelaar die met inzicht en kennis der plaatselijke toestanden te werk gaat, nog altijd een aardigen oogst aan door de eeuwen heen bewaard gebleven gebruiksvoorwerpen en sieraden uit den Romeinschen tijd. Doch de vaste wetten van vraag en aanbod, die grotendeels den prijs van het eerstgenoemd product bepalen, oefenen op de waardeering van laatstgenoemden bodem-opbrengst al zeer geringen invloed uit. De meest door het toeval begunstigde vinders of bezitters uit de zooveelste hand zijn veelal volslagen onbevoegd om over de bizondere waarde van het verworvene te oordeelen. En dit is een feit, dat den deskundigen verzamelaar niet zelden een zoet voordeeltje oplevert.

Men weet niet wat men heeft aan die „ouwe spullen”, zoodat

bij voorbeeld een overblijfsel van een Romeinschen helm wel eens voor een ingedeukten waterremmer werd aangezien. Het is heel begrijpelijk, dat dientengevolge de waarde ervan bepaald wordt door — om eens een oude uitdrukking te gebruiken — wat een gek er voor geven wil. Een van mijn kennissen vertelde mij een ervaring, die dit aardig illustreert.

Als ras-echt verzamelaar was hij voor de zooveelste maal „aan den overkant”, zooals wij op de Veluwe de Betuwe betitelen, verwoed op jacht. Eenmaal op het pad, met het edel doel voor oogen om een deel der kostbare nalatenschap van vervlogen tijden, aan de klauwen der vergetelheid te ontrukken, is hij niet meer te houden. In heiligen ijver staat hij voor niets, dringt overal binnen, neust hier, neust daar, overal waar maar iets te neuzen valt. Zoo bracht zijn fortuinlijk gesternte hem dien dag tenslotte bij een spijkerbak van een eerzaam handwerksman, in een welvarend dorp, niet ver van de lijn naar het Zuiden. Voor iemand met zijn ondervinding is zelfs een dergelijke vergaarbak van bruikbaar- en ongerechtigheden niet minder dan een gebied van onbegrensde mogelijkheid. Kwasi-achteloos roerde hij in het wonderlijk allegaartje, daar door de jaren bijeengebracht. Spijkers in allerhande soorten, draadnagels, schroeven, boutjes, moertjes, oude sloten, krammen, haken, dat alles en nog veel meer, wordt door zijn nijvere vingers, een oogenblik uit den chaos bevrijd en vereenzelvigd, om even later weer in de veelheid zonder eenheid verloren te gaan. Allemaal niets voor hem! Maar dààr!... wat is dàt?

„Kan meneer, dat krammetje gebruikte?” vraagt heel welwillend de vrouw van 't huis, die den baas-op-karwei vervangt.

Een krammetje, die nog sierlijke, bronzen hoofdspang, die eens het voorhoofd van een nobel jong Romeinsche omspande — een krammetje! Pas op, hij zal 't zoo, nog uitschateren! Zijn hand, die het over-oud bronzen sieraad bijna teeder heeft aangevat, trilt en hij heeft moeite om zijn opwinding te verbergen.

„Als u 't missen kunt, wil ik 't graag hebben, het kan te pas komen”, zegt hij maar zoo losjes-weg.

Wel ja, hij kan het gerust mee-nemen, van al die rommel is er meer dan genoeg. Hij schenkt een kwartje aan het in zon gebruide meisje, het deerntje, dat van achter moeder's rokken heeft staan gluren naar dien wonderbaarlijken stadsmeneer. Dadelijk na de ontvangst van het klinkende muntje gaat het blozende kriekske op haar oude plaatsje schuil. Over zooveel gulheid is de moeder in de wolken en hij van zijn kant, verkeert in den zevenden hemel. Als hij weggaat oogt zij hem nog na: „die stadsmenschen hebben toch altijd zoo iets biezonders”.

Thans bevindt zich de hoofdspang, bij veel andere merkwaardige vondsten uit deze streken, in de zeer bezienswaardige collectie van den heer Andries Renkum, Huize „Avondrust” te DE R.

HET ENGELSCH LUCHTSCHIP R 32, VAN ONS REDACTIE-BUREAU UIT GEZIEN.

collectie van den heer Andries Renkum.

Kale plekken onder boomen.

In vele tuinen zijn de kale plekken onder het opgaande hout, waar schaduw en regendrup geen groen gedijen laten, een ergenis voor den eigenaar. Toch kan een goede zaadfirma een grasmengsel leveren, dat in veel gevallen vrijwel een bekleeding van den naakten grond zal opleveren. Waar de schaduw al te zwaar mocht zijn zal een dicht opeen gezaaid plantje, de „pyrethrum tchihatchewi”, allicht een frisch groed aanzien kunnen verzekeren. Klimop groeit op de onmogelijkst donkere plekken, zelfs onder dichte coniferen, doch accentueert met zijn donker getint groen de schaduwplek te veel. Berberis aquifolium en Oxalis zijn wellicht eerder te verkiezen. Waar alles mislukte zullen evenwel de winterharde varensoorten, al of niet in combinatie met rotspartijtjes, boomstronken of ander ruw materiaal, voorgoed de kale plekken met de daaraan verbonden ergernissen doen verdwijnen en vergeten.

De mijmer-Boeddha in „Artis”.

Ter aanvulling van het artikel over bovenstaand onderwerp, opgenomen in ons vorig nummer, deelen wij alsnog mede, dat aan het tot stand komen van het schoone geheel is medegewerkt door den heer B. J. Ouëndag, architect van „Artis”.